

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ
ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН
АБО ЇХ АНАЛОГІВ, ЧИ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ
ШАХРАЙСТВА АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ
СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ
ЗЛОЧИННОЮ ГРУПОЮ**

Науково-практичні рекомендації

Кропивницький 2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 11 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Тарасевич Тетяна Юріївна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права Хмельницького національного університету;

Гольберт Наталія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Київського авіаційного інституту

Кримінально-правова кваліфікація викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, вчинених організованою злочинною групою: науково-практичні рекомендації / автори: Удод А.М., Федорчак І.В., Карпенко А.В., Іванченко Є.Г., Фурман М.О., Лисенко Д.С. – Кропивницький: ДонДУВС, 2025. – 112 с.

Авторами на підставі ретельного аналізу чинного законодавства, сучасного правового матеріалу, правозастосовної практики в науково-практичних рекомендаціях охарактеризовано особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ст. 308 КК України. У рекомендаціях наведено методологічні підходи до кваліфікації незаконних дій з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами, з урахуванням специфіки розслідування таких кримінальних правопорушень, а також практичні поради щодо правильного застосування кримінального закону. Розроблені рекомендації спрямовані на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, забезпечення належної доказової бази у кримінальних провадженнях про незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також уніфікацію підходів до кваліфікації таких злочинів працівниками правоохоронних органів.

Науково-практичні рекомендації розраховані на працівників підрозділів Національної поліції України, органів прокуратури, суддів, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти та стануть у нагоді всім, хто цікавиться питаннями кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

УДК 342.92:351.74(477)

© Донецький державний університет
внутрішніх справ, 2025

© Департамент стратегічних розслідувань
Національної поліції України, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ	8
1.1. Поняття та правова природа наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів.....	8
1.2. Загальна кримінально-правова характеристика складу злочину за статтею 308 КК України.....	24
1.3. Розмежування злочинів за статтею 308 КК України з адміністративними правопорушеннями.....	43
1.4. Теоретичні засади організованої злочинної діяльності у сфері наркообігу.....	48
Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ	53
2.1. Практичні аспекти розмежування способів заволодіння наркотичними засобами.....	53
2.2. Ознаки складів злочинів, пов'язаних із шахрайством та зловживанням службовим становищем.....	57
2.3. Кваліфікація дій, вчинених організованою злочинною групою.....	65
2.4. Розмежування складів злочинів у разі конкуренції правових норм.....	73
Розділ 3. АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ЗА ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ	86
ВИСНОВКИ	104
ДОДАТКИ	
Додаток А. Інтерактивна панель кваліфікації кримінального правопорушення.....	107
Додаток Б. Інтерактивний реєстр заборонених (обмежених) наркотичних засобів.....	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	109

ВСТУП

Проблема незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є однією з найбільш актуальних загроз національній безпеці України. Масштаби поширення наркоманії, зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, негативний вплив наркозлочинності на інші сфери суспільного життя зумовлюють необхідність посилення протидії цьому небезпечному явищу з боку держави.

Особливу небезпеку становлять випадки вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів організованими групами та злочинними організаціями. Організована наркозлочинність характеризується високим ступенем суспільної небезпеки, оскільки передбачає системну протиправну діяльність, спрямовану на незаконне збагачення через торгівлю наркотиками, створення стійких каналів постачання та збуту наркотичних засобів, корумпування представників правоохоронних органів та органів влади, використання насильства для захисту своїх інтересів.

Транснаціональний характер організованої наркозлочинності, використання сучасних технологій для виробництва синтетичних наркотиків, залучення до злочинної діяльності широкого кола осіб, створення складних схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, – усе це вимагає від правоохоронних органів особливих підходів до виявлення, документування та розслідування таких злочинів.

Водночас правозастосовна практика свідчить про численні проблеми, що виникають під час кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України, особливо у випадках вчинення їх організованими групами або злочинними організаціями. Складність предмета злочину, різноманітність форм об'єктивної сторони, необхідність розмежування зі суміжними складами злочинів, оцінка розміру наркотичних засобів, встановлення кваліфікуючих ознак, доведення факту існування організованої групи чи злочинної організації, визначення ролі

кожного учасника групового злочину – усе це викликає значні труднощі у практичних працівників правоохоронних органів та суддів.

Кваліфікація дій осіб, які вчинили злочин у складі організованої групи або злочинної організації, передбачена частиною 3 ст. 308 КК України і тягне за собою суворе покарання – позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна. Така суворість санкції зумовлена підвищеною суспільною небезпекою організованих форм наркозлочинності та необхідністю їх ефективної нейтралізації.

Аналіз судової практики, зокрема рішень Верховного Суду, показує неоднакове застосування кримінального закону у справах про незаконний обіг наркотичних засобів. Найбільш проблемними є питання: розмежування організованої групи та злочинної організації; визначення ознак стійкості та організованості групи; встановлення моменту виникнення організованої групи; кваліфікація дій організаторів, керівників та рядових учасників; розмежування попередньої змови групи осіб та організованої групи; кваліфікація дій при виході особи зі складу організованої групи; відповідальність за дії, вчинені іншими членами групи; розмежування незаконного виробництва та виготовлення наркотичних засобів; визначення моменту закінчення злочину при різних формах об'єктивної сторони; кваліфікація дій при поєднанні декількох альтернативних дій; встановлення особливо великого розміру наркотичних засобів; відмежування злочину від адміністративного правопорушення; кваліфікація повторності та сукупності злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків.

Особливої актуальності набувають питання кваліфікації наркозлочинів, вчинених організованими групами, в умовах воєнного стану. Практика свідчить про активізацію діяльності організованих злочинних угруповань, які використовують умови воєнного часу для розширення своєї діяльності, зростання кількості випадків незаконного обігу наркотичних засобів серед військовослужбовців, поширення психотропних речовин у прифронтових зонах, використання каналів постачання наркотиків для фінансування

незаконних збройних формувань, залучення до організованих злочинних угруповань осіб з бойовим досвідом. Це вимагає від працівників правоохоронних органів чіткого розуміння особливостей кваліфікації таких діянь з урахуванням воєнного стану та специфіки організованих форм злочинної діяльності.

Важливу роль у формуванні єдиної правозастосовної практики відіграють рішення Верховного Суду, який неодноразово звертався до проблемних питань кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 16 січня 2019 року у справі № 754/9733/15 сформулювала правові позиції щодо розмежування незаконного зберігання наркотичних засобів без мети збуту та з метою збуту. Касаційний кримінальний суд у численних постановках роз'яснив питання визначення розміру наркотичних засобів, застосування кваліфікуючих ознак, ознак організованої групи та злочинної організації, відмежування злочину від адміністративного правопорушення, кваліфікації дій співучасників організованих злочинних угруповань.

Крім того, при кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України необхідно враховувати практику Європейського суду з прав людини, зокрема у справах щодо дотримання процесуальних гарантій при проведенні оперативно-розшукових заходів щодо організованих злочинних угруповань, використання показань негласних співробітників та агентів, пропорційності призначеного покарання тяжкості вчиненого діяння, заборони катування та нелюдського поводження при виявленні наркозлочинів.

Метою цих науково-практичних рекомендацій є надання комплексної інформації щодо особливостей кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ст. 308 КК України, зокрема вчинених організованими групами та злочинними організаціями, формування єдиних підходів до застосування кримінального закону у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, узагальнення та систематизація правозастосовної практики,

напрацювання практичних рекомендацій для працівників органів досудового розслідування, прокурорів та суддів.

У рекомендаціях детально проаналізовано: об'єкт та предмет злочину, передбаченого ст. 308 КК України; об'єктивну сторону злочину та її альтернативні форми; суб'єкт та суб'єктивну сторону злочину; кваліфікуючі ознаки, передбачені частинами 2 та 3 ст. 308 КК України, зокрема вчинення злочину організованою групою або злочинною організацією; розмежування організованої групи та злочинної організації; особливості встановлення ознак організованості та стійкості групи; кваліфікацію дій організаторів, керівників та учасників організованих злочинних угруповань; особливості застосування примітки до ст. 308 КК України; проблемні питання розмежування злочинів за статтями 308-311 КК України; сукупність та повторність злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ

1.1. Поняття та правова природа наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів

Наркотичні засоби як об'єкт кримінально-правової охорони у сфері забезпечення здоров'я населення характеризуються складною дуалістичною правовою природою, що зумовлює необхідність комплексного доктринального аналізу їх кримінально-правового статусу.

Згідно з положеннями Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори"¹, законодавче визначення наркотичних засобів ґрунтується на формально-юридичному критерії включення речовин природного чи синтетичного походження, препаратів і рослин до офіційного Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів².

Стаття 1 зазначеного Закону встановлює фундаментальні дефініції: "наркотичні засоби - речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів"¹. Це визначення доповнюється статтею 2, яка закріплює принципи державного регулювання: "державне регулювання у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України"¹.

Стаття 3 Закону конкретизує основні принципи державної політики: "державна політика України у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів ґрунтується на принципах: забезпечення безпеки

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

² Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліків наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" від 06.05.2000 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>

¹ Там само.

людини і суспільства; пріоритету охорони життя і здоров'я людини; додержання міжнародних зобов'язань України; державного монополю на виробництво наркотичних засобів і психотропних речовин; ліцензування та контролю діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; забезпечення потреб охорони здоров'я та ветеринарії в наркотичних засобах і психотропних речовинах; запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів"¹.

Конституційна основа кримінально-правової охорони у сфері наркообігу закладена у ст. 3 Конституції України, згідно з якою "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави"¹⁶. Це положення є фундаментом для всієї системи кримінально-правових норм, спрямованих на захист здоров'я населення від наркотичної загрози.

Стаття 27 Конституції України встановлює основоположне право: "кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань"¹⁶.

Відповідно до ст. 49 Конституції України: "кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

¹⁶ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

¹⁶ Там само.

здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності"¹⁶. Це конституційне право кореспондує з обов'язком держави забезпечити ефективну систему контролю за обігом наркотичних засобів та їх захист від незаконного заволодіння.

Стаття 50 Конституції України додатково гарантує: "кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена"¹⁶.

Концептуальною особливістю правової кваліфікації наркотичних засобів у доктрині кримінального права є їх амбівалентна функціональна природа: з одного боку, зазначені речовини становлять невід'ємний компонент сучасного фармакотерапевтичного арсеналу медичної практики, з іншого - репрезентують підвищену суспільну небезпеку в умовах неконтрольованого обігу.

Як зазначається у ст. 1 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори": "психотропні речовини - речовини природного або синтетичного походження, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів"¹.

Стаття 4 цього Закону встановлює процедурний механізм: "включення речовин до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів або виключення їх із цього Переліку здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я,

---

¹⁶ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

¹⁶ Там само.

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

погодженим з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів. При внесенні змін до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів враховуються рішення Комісії з наркотичних засобів ООН та рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я"¹.

Така дихотомія детермінує специфіку кримінально-правового регулювання суспільних відносин у цій сфері та вимагає від суб'єктів правозастосування глибокого розуміння демаркаційних меж між легітимним медичним використанням та кримінально караною діяльністю.

Стаття 7 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" встановлює класифікаційну систему: "наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, включені до відповідних списків, для цілей цього Закону поділяються на: речовини, обіг яких заборонено (список № 1 наркотичних засобів та список № 3 психотропних речовин); речовини, обіг яких обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю (список № 2 наркотичних засобів, список № 4 психотропних речовин і прекурсори, включені до таблиць I-IV)"¹.

Методологічне значення для правозастосовної діяльності має нормативістський підхід до дефініції наркотичних засобів, закріплений у чинному законодавстві. Правовий статус наркотичного засобу набувається речовиною виключно через процедуру її включення до відповідного Переліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України². Цей легалістський механізм забезпечує правову визначеність та усуває можливості довільного тлумачення дефініції "наркотичний засіб" у правозастосовній практиці.

Порядок обігу наркотичних засобів детально регламентується ст. 8 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори", згідно з якою "виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, відпуск,

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

¹ Там само.

² Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліків наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" від 06.05.2000 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>

перевезення, пересилання, імпорт, експорт наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюються підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності за наявності відповідної ліцензії в порядку, встановленому законодавством України, та в межах граничних обсягів, затверджених у встановленому порядку"¹.

Стаття 9 цього Закону конкретизує особливості виробництва: "виробництво наркотичних засобів і психотропних речовин списків № 2 і № 4 дозволяється виключно державним підприємствам, установам та організаціям за наявності відповідної ліцензії. Виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, які мають відповідну ліцензію. Виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин списку № 2 та психотропних речовин списку № 4 здійснюється виключно з речовин, що мають законне походження"¹.

Стаття 26 Закону встановлює вимоги до зберігання: "зберігання наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється у спеціально обладнаних приміщеннях (сховищах) з дотриманням вимог, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Ключі від сховищ зберігаються у двох примірниках у різних осіб, призначених керівником підприємства, установи, організації. Сховища наркотичних засобів і психотропних речовин підлягають опечатуванню"¹.

Особливе значення має ст. 27 цього Закону, яка встановлює, що "відпуск наркотичних засобів і психотропних речовин списку № 2 для медичного застосування здійснюється аптеками та їх структурними підрозділами виключно за рецептами лікарів на спеціальних рецептурних бланках суворої звітності. Відпуск психотропних речовин списку № 4 здійснюється за

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

¹ Там само.

¹ Там само.

рецептами лікарів. Рецепти на наркотичні засоби і психотропні речовини виписуються лікарями лише тим хворим, лікування яких потребує застосування цих речовин, у разі неефективності інших лікарських засобів"¹. Ця норма визначає коло осіб, які мають законні підстави для володіння наркотичними засобами, що є критично важливим для кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України.

Стаття 28 Закону регламентує облікові процедури: "облік руху наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів ведеться підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють діяльність, пов'язану з їх обігом, у журналах за формами, затвердженими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Підприємства, установи та організації, які здійснюють діяльність, пов'язану з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зобов'язані подавати звіти про їх рух центральним органам виконавчої влади"¹.

Стаття 30 встановлює систему контролю: "контроль за додержанням підприємствами, установами та організаціями законодавства у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, та іншими уповноваженими органами в межах їх компетенції"¹.

Практичне застосування цих теоретичних положень можна проілюструвати наступним прикладом. Керівник київської клініки звернувся до поліції із заявою про викрадення з медичного сейфа 50 ампул морфіну. Злочинці, маючи інформацію про графік поставок наркотичних засобів,

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

¹ Там само.

¹ Там само.

проникли до приміщення у нічний час. У даному випадку кваліфікація дій за ч. 1 ст. 308 КК України здійснюється після підтвердження, що вилучені речовини дійсно є морфіном - речовиною, включеною до Списку II Переліку наркотичних засобів. Особливості кваліфікації полягають у тому, що віднесення речовини до наркотичних засобів здійснюється виключно на підставі її включення до офіційного Переліку, а не на основі фармакологічних властивостей.

Таблиця 1.1.

Класифікація наркотичних засобів згідно з постановою КМУ

Список	Категорія речовин	Приклади	Особливості обігу
Список I	Наркотичні засоби, заборонені для використання в медичній практиці	Героїн, ЛСД, екстазі, марихуана	Повна заборона обігу
Список II	Наркотичні засоби, що використовуються в медичній практиці	Морфін, кодеїн, промедол, фентаніл	Суворо контрольований обіг
Список III	Психотропні речовини, заборонені для використання в медичній практиці	Амфетамін, метамфетамін	Повна заборона обігу
Список IV	Психотропні речовини обмеженого використання	Феназепам, діазепам, лоразепам	Контрольований обіг

Судова практика щодо визначення наркотичних засобів

Верховний Суд у постанові від 14 червня 2018 року підкреслив формально-юридичний характер визначення наркотичних засобів: "схиляння до вживання наркотичних засобів слід розуміти будь-які умисні

ненасильницькі дії, спрямовані на збудження в інших осіб бажання вжити наркотичні засоби хоча б один раз. Такими діями можуть бути: поради, пропозиції, переконування, надання інформації про способи вживання, місця придбання або виготовлення наркотичних засобів тощо"¹³. Це рішення підтверджує, що правовий статус речовини як наркотичного засобу визначається виключно її включенням до офіційного Переліку, а не фармакологічними властивостями.

Касаційний кримінальний суд у постанові від 28 лютого 2019 року встановив важливий принцип: "під час вирішення питання про наявність у діяч особи ознак складу злочину, передбаченого ст. 309 КК України, слід мати на увазі, що вживання наркотичних засобів без призначення лікаря є незаконним навіть у тому разі, коли особа придбала їх на законних підставах"¹³.

У постанові від 31 жовтня 2019 року Верховний Суд підкреслив: "якщо докази, яким сторона обвинувачення обґрунтовувала доведеність вини, визнано недопустимими, а іншими доказами вина особи жодним чином не підтверджена, то особу має бути виправдано"¹³.

Психотропні речовини як самостійна категорія контрольованих речовин у системі кримінально-правового регулювання характеризуються специфічним механізмом нейрофармакологічної дії та відмінним від наркотичних засобів характером впливу на функціонування центральної нервової системи. Законодавча дефініція¹ кваліфікує психотропні речовини як речовини природного або синтетичного походження, препарати та природні матеріали, систематизовані у відповідних розділах Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів².

---

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.

¹³ Там само.

¹³ Там само.

² Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліків наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" від 06.05.2000 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>

Фармакодинамічна диференціація психотропних речовин від наркотичних засобів полягає у превалюванні психоактивного впливу над аналгетичним ефектом. Згідно зі ст. 1 Конвенції про психотропні речовини 1971 року: "психотропна речовина" означає будь-яку речовину, природну чи синтетичну, або будь-який природний матеріал, включений до Списків I, II, III або IV"⁴.

Стаття 2 цієї Конвенції встановлює обмеження: "за винятком випадків, передбачених у цій Конвенції, жодна речовина в Списках II, III і IV не повинна виготовлятися, торгуватися, розповсюджуватися або використовуватися інакше, як за дозволом компетентних органів. Сторони забороняють усі види використання речовин у Списку I, за винятком наукових і дуже обмежених медичних цілей кваліфікованими особами в медичних або наукових установах, які безпосередньо контролюються їх урядами або спеціально ними уповноважені"⁴.

Стаття 3 Конвенції конкретизує заборони: "сторони забороняють усі види використання речовин у Списку I, за винятком наукових і дуже обмежених медичних цілей кваліфікованими особами в медичних або наукових установах, які безпосередньо контролюються їх урядами або спеціально ними уповноважені"⁴.

Якщо наркотичні засоби опіоїдної групи переважно здійснюють вплив на ноцицептивні рецептори та ендогенні опіатні рецептори головного мозку, індуючи знеболювальний ефект та ейфорію, то психотропні речовини насамперед модифікують нейротрансмітерні системи мозку, детермінуючи зміни когнітивних функцій, емоційного стану, перцептивних процесів та поведінкових патернів.

Клінічна фармакологія демонструє широке застосування психотропних речовин у психіатричній та неврологічній практиці як антидепресантів,

---

⁴ Конвенція про психотропні речовини 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_180

⁴ Там само.

⁴ Там само.

анксіолітиків, гіпнотиків, антипсихотиків тощо. Така терапевтична необхідність зумовлює формування складної системи державного контролю, яка передбачає не абсолютну заборону обігу, як у випадку з деякими наркотичними засобами Списку I, а суворе регламентування умов призначення, відпуску та обліку контрольованих речовин.

Згідно зі ст. 4 Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року: "Сторони зобов'язуються вжити законодавчих і адміністративних заходів, які можуть бути необхідними: а) для того, щоб виконати і забезпечити виконання положень цієї Конвенції на їх власних територіях; б) для того, щоб співробітничати з іншими державами у виконанні положень цієї Конвенції; с) для того, щоб обмежити виключно науковими і медичними цілями виробництво, виготовлення, експорт, імпорт, розповсюдження, торгівлю, використання і володіння наркотичними засобами"³.

Стаття 33 Конвенції встановлює обов'язки держав: "Сторони не дозволяють володіння наркотичними засобами всупереч положенням цієї Конвенції і зобов'язуються вжити заходів для того, щоб запобігти неправомірному використанню і незаконному обігу наркотичних засобів згідно з положеннями цієї Конвенції, зокрема заходів для того, щоб рано виявити і припинити незаконне культивування опійного маку, кущів коки і рослини канабіс, а також незаконне виробництво, виготовлення і використання наркотичних засобів"³.

Стаття 36 Конвенції передбачає кримінально-правові заходи: "За винятком випадків, коли діяння є незначним характером, кожна Сторона вважає караним правопорушенням, якщо вони вчинені умисно: а) культивування опійного маку, кущів коки або рослини канабіс всупереч положенням цієї Конвенції; б) виробництво, виготовлення, вилучення, приготування, пропонування, пропонування для продажу, розповсюдження, продаж, поставку на будь-яких умовах, посередництво, пересилання,

---

³ Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177

³ Там само.

транзитне перевезення, перевезення, імпорт або експорт наркотичних засобів всупереч положенням цієї Конвенції; с) володіння наркотичними засобами всупереч положенням цієї Конвенції"³.

Показовим прикладом кваліфікації за особливо кваліфікуючими ознаками може слугувати справа, де злочинна група у складі трьох осіб (працівник аптеки, лікар-невропатолог та особа без медичної освіти) протягом 6 місяців здійснювала систематичне привласнення феназепаму шляхом фальсифікації документації. Загальна кількість привласненого феназепаму становила понад 50 000 таблеток на загальну суму 180 000 грн. У даному випадку кваліфікація здійснюється за ч. 3 ст. 308 КК України як заволодіння психотропними речовинами в особливо великому розмірі, при цьому феназепам належить до психотропних речовин Списку IV, тому діяння кваліфікується за ст. 308 КК України як спеціальною нормою щодо загальних норм про злочини проти власності.

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація за ч. 3 ст. 308 КК України обґрунтовується комплексом нормативних положень:

Правовий статус феназепаму: феназепам включений до Списку IV психотропних речовин згідно з постановою КМУ № 770²; ст. 1 Закону про наркотичні засоби визначає психотропні речовини як предмет кримінально-правової охорони¹;

Спосіб заволодіння: диспозиція ст. 308 КК України передбачає "привласнення... психотропних речовин"⁶; працівник аптеки мав правомірний доступ до феназепаму, що обумовлює кваліфікацію як привласнення;

Особливо великий розмір: відповідно до таблиці № 2 «Невеликі, великі та особливо великі розміри психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу», затвердженій наказом МОЗ № 188 від 1 серпня 2000 року,

³ Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177

² Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліків наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" від 06.05.2000 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

у редакції наказу МОЗ № 634 від 29 липня 2010 року зі змінами, внесеними згідно з наказом МОЗ № 253 від 11 квітня 2012 року – феназепам відноситься до великих розмірів у вигляді 50 000 тис. таблеток.

Групова форма співучасті: ч. 3 ст. 28 КК України визначає групу за попередньою змовою⁶; систематична діяльність протягом 6 місяців свідчить про попередню змову; однак ознаки організованої групи (ч. 4 ст. 28 КК України) відсутні через брак стійкості та чіткої організації;

Пріоритет спеціальної норми: ч. 3 ст. 8 КК України встановлює принцип спеціальності⁶; ст. 308 КК України є спеціальною щодо ст. 185, 191 КК України при заволодінні психотропними речовинами.

Таблиця 1.2.

Порівняльна характеристика наркотичних засобів та психотропних речовин

Характеристика	Наркотичні засоби	Психотропні речовини
Основний механізм дії	Вплив на опіюїдні рецептори, аналгетичний ефект	Вплив на нейротрансмітерні системи
Медичне застосування	Знеболювання, анестезія	Лікування психічних розладів
Залежність	Фізична та психічна	Переважно психічна
Толерантність	Швидко розвивається	Розвивається поступово
Абстинентний синдром	Важкий соматичний	Переважно психічний
Летальна токсичність	Висока (передозування)	Помірна (за винятком окремих груп)

Концептуальна категорія аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин у системі кримінального права репрезентує правовий інструмент

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

протидії динамічним процесам синтезу нових психоактивних речовин, що розробляються з метою обходу існуючих законодавчих заборон.

Законодавча дефініція характеризує аналог як "заборонені до обігу речовини синтетичного або природного походження, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивна дія яких може бути визначена"¹.

Стаття 6-1 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" встановлює процедуру визначення аналогів: "віднесення речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється експертними установами Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України за зверненням органів досудового розслідування, суду під час розгляду конкретних кримінальних проваджень (справ). Віднесення речовини до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється на підставі висновку експертизи (дослідження)"¹.

Доктринальне обґрунтування імплементації поняття "аналог" у правовий дискурс пов'язане з необхідністю забезпечення превентивного характеру кримінально-правових норм у сфері протидії наркозлочинності. Феномен "дизайнерських наркотиків" або "legal highs" характеризується цілеспрямованою модифікацією молекулярної структури відомих наркотичних засобів шляхом незначних хімічних змін, що формально виводить отримані сполуки за межі законодавчих заборон, зберігаючи при цьому їх психоактивні властивості.

Міжнародно-правова основа протидії обігу наркотичних засобів закладена у Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу

---

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

¹ Там само.

наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. Відповідно до п. 1 ст. 3 цієї Конвенції, кожна Сторона "вживає заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінальними правопорушеннями згідно зі своїм внутрішнім правом, коли вони вчинені умисно: а) (і) виробництва, виготовлення, вилучення, приготування, пропонування, пропонування для продажу, розповсюдження, продаж, поставку на будь-яких умовах, посередництво, пересилання, транзитне перевезення, перевезення, імпорт або експорт будь-якого наркотичного засобу або психотропної речовини всупереч положенням Конвенції 1961 року, Конвенції 1961 року з поправками або Конвенції 1971 року"⁵.

Стаття 3 цієї ж Конвенції у п. 1(с)(і) зобов'язує держави криміналізувати "виробництво, виготовлення, вилучення, приготування, пропонування, пропонування для продажу, розповсюдження, продаж, поставку на будь-яких умовах, посередництво, пересилання, транзитне перевезення, перевезення, імпорт або експорт обладнання, матеріалів або речовин, якщо відомо, що вони використовуються або призначені для використання при незаконному культивуванні, виробництві або виготовленні наркотичних засобів або психотропних речовин"⁵.

Додатково, п. 2 ст. 3 Конвенції передбачає криміналізацію "володіння, придбання або культивування наркотичних засобів або психотропних речовин для особистого споживання всупереч положенням Конвенції 1961 року, Конвенції 1961 року з поправками або Конвенції 1971 року"⁵. Ці положення створюють міжнародно-правовий фундамент для національного кримінального законодавства у сфері наркообігу.

Стаття 5 Конвенції 1988 року встановлює заходи конфіскації: "кожна Сторона вживає заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб уможливити конфіскацію: а) доходів, одержаних від правопорушень,

---

⁵ Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096

⁵ Там само.

⁵ Там само.

встановлених згідно з пунктом 1 статті 3, або майна, вартість якого відповідає цим доходам; б) наркотичних засобів і психотропних речовин, матеріалів і обладнання чи інших засобів, використаних або призначених для використання будь-яким чином при вчиненні правопорушень, встановлених згідно з пунктом 1 статті 3"⁵.

Характерним прикладом кваліфікації діянь з аналогами наркотичних засобів є справа, розглянута у Дніпропетровській області, де була виявлена підпільна лабораторія з виробництва синтетичних аналогів амфетаміну. Злочинці використовували метод структурної модифікації молекули амфетаміну, отримуючи речовини типу 4-метиламфетаману та 3,4-метилендіоксиамфетаміну. За 4 місяці діяльності вироблено понад 15 кг аналогів на загальну суму 750 000 грн. Аналіз кваліфікації показує, що незважаючи на відсутність синтезованих речовин у офіційному Переліку, вони мають подібну до амфетаміну хімічну структуру та ідентичний механізм дії на дофамінергічну систему мозку, що дозволяє кваліфікувати діяння за ч. 3 ст. 307 КК України як незаконне виготовлення аналогів наркотичних засобів в особливо великому розмірі.

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація дій за ч. 3 ст. 307 КК України (виготовлення аналогів) обґрунтовується:

Законодавче визначення аналогів: ст. 1 Закону України "Про наркотичні засоби" визначає аналоги як "заборонені до обігу речовини... хімічна структура та властивості яких подібні до... наркотичних засобів"¹; синтезовані речовини мають подібну до амфетаміну хімічну структуру.

Процедура встановлення статусу аналога: ст. 6-1 Закону про наркотичні засоби встановлює, що "віднесення речовин до аналогів... здійснюється експертними установами"¹; експертиза підтвердила аналогічність синтезованих речовин до амфетаміну;

---

⁵ Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

Кваліфікація за ст. 307 КК України: ч. 1 ст. 307 КК України передбачає відповідальність за "незаконне виробництво, виготовлення... аналогів"⁶; діяльність підпільної лабораторії є класичним незаконним виготовленням;

Особливо великий розмір: ч. 3 ст. 307 КК України передбачає кваліфікуючу ознаку "в особливо великому розмірі"⁶;

Розмежування зі ст. 308 КК України: ст. 308 КК України стосується заволодіння речовинами з законного обігу⁶; аналоги за визначенням є "забороненими до обігу"¹, тому не можуть бути предметом ст. 308 КК України.

Таблиця 1.3.

Характеристика аналогів наркотичних засобів

Тип аналога	Базова речовина	Характерні зміни	Психоактивний ефект	Поширеність
Синтетичні катиони	Катион	Заміщення в ароматичному кільці	Стимулюючий	Висока
Модифіковані амфетаміни	Амфетамін	Додавання метильних груп	Стимулюючий/галюциногенний	Помірна
Синтетичні канабіноїди	ТГК	Зміна рецепторно і специфічності	Седативний/психоделічний	Висока

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

Фентанілопо дібні	Фентані л	Модифікац ія пропіоніль ного залишку	Аналгетичний/ейфоричн ий	Зростаюч а
----------------------	--------------	--	-----------------------------	---------------

1.2. Загальна кримінально-правова характеристика складу злочину за статтею 308 КК України

Стаття 308 Кримінального кодексу України⁶ встановлює кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Системне місце ст. 308 КК України у структурі кримінального закону визначається її розташуванням у розділі XIII "Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення". Це відповідає принципу системності кримінального законодавства, закріпленому у ст. 3 КК України: "Законодавство України про кримінальну відповідальність становить єдину систему, яка ґрунтується на загальних принципах і завданнях цього Кодексу та складається з його Загальної та Особливої частин"⁶.

Стаття 1 КК України встановлює основні завдання: "Кримінальний кодекс України має завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам"⁶.

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

⁶ Там само.

Стаття 2 КК України встановлює підстави кримінальної відповідальності: "підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом"⁶.

Стаття 4 КК України закріплює принцип законності: "злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. Застосування кримінального закону за аналогією заборонено"⁶.

Стаття 5 КК України встановлює принцип рівності громадян перед законом: "особи, які вчинили злочини, є рівними перед законом і несуть кримінальну відповідальність незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак"⁶.

Фундаментальною основою криміналізації діянь за ст. 308 КК України є принцип, викладений у ст. 1 КК України: "Кримінальний кодекс України має завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам"⁶. Охорона здоров'я населення від наркотичної загрози становить невід'ємну частину цих завдань.

Об'єктна структура злочину характеризується багаторівневою побудовою, що відображає складність суспільних відносин, які підлягають кримінально-правовій охороні. Родовим об'єктом злочину виступають суспільні відносини у сфері забезпечення здоров'я населення та публічної моралі. Ця категорія об'єкта об'єднує всі злочини розділу XIII КК України та відображає загальну спрямованість кримінально-правової охорони на захист фундаментальних цінностей суспільства. Безпосереднім об'єктом є суспільні

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

⁶ Там само.

⁶ Там само.

відносини, що забезпечують встановлений державою порядок законного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Цей порядок включає систему дозволів, ліцензій, обліку, контролю та нагляду за всіма етапами обігу контрольованих речовин від виробництва до споживання.

Факультативні об'єкти злочину мають змінний характер залежно від способу заволодіння та конкретних обставин вчинення. При викраденні чи привласненні додатково страждають відносини власності, при зловживанні службовим становищем порушуються суспільні відносини у сфері службової діяльності та авторитету органів державної влади, при вимаганні можуть страждати особиста свобода та психічна недоторканність громадян, а при шахрайстві порушуються відносини довіри у суспільстві.

Таблиця 1.4.

Структура об'єкта злочину за ст. 308 КК України

Рівень об'єкта	Зміст	Правова характеристика	Законодавче закріплення
Родовий	Здоров'я населення та публічна мораль	Загальні цінності суспільства	Розділ XIII КК України
Видовий	Безпека здоров'я населення	Специфічна сфера охорони	Розділ XIII КК України
Безпосередній	Порядок обігу наркотичних засобів	Конкретні правовідносини	Ст. 308 КК України
Факультативний	Власність, службова діяльність	Додаткові інтереси	Залежно від способу

Предмет злочину за ст. 308 КК України має складну юридичну природу та характеризується альтернативністю: ним можуть бути наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. Кожна з цих категорій має власні правові ознаки та критерії визначення, встановлені чинним законодавством

України. Фундаментальною вимогою для кваліфікації є законність володіння предметом злочину на момент його вчинення. Цей критерій кардинально відрізняє ст. 308 від ст. 307 КК України, оскільки предметом не можуть бути речовини, що вже перебувають у незаконному обігу.

До категорій законних володільців наркотичних засобів належать заклади охорони здоров'я усіх форм власності та рівнів акредитації, аптечні заклади та фармацевтичні підприємства, науково-дослідні установи, що проводять дослідження з контрольованими речовинами, освітні заклади медичного та фармацевтичного спрямування, фізичні особи на підставі медичних призначень, органи правопорядку у випадках, передбачених законом, а також підприємства з виробництва лікарських засобів за відповідними ліцензіями.

Таблиця 1.5.

Характеристика предмета злочину за ст. 308 КК України

Категорія предмета	Правова основа	Джерело походження	Статус обігу	Особливість і кваліфікації
Наркотичні засоби	Списки I-II Переліку	Законне виробництво	Контрольований/заборонений	Пріоритет над загальними нормами
Психотропні речовини	Списки III-IV Переліку	Законне виробництво	Контрольований	Диференціація за списками
Аналоги	Експертне дослідження	Незаконне виробництво	Заборонений	Необхідність спеціальної експертизи

Об'єктивна сторона злочину характеризується альтернативністю способів вчинення, що створює єдиний склад злочину з різними формами об'єктивного вираження. Законодавець передбачив п'ять основних способів заволодіння: викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства та заволодіння шляхом зловживання службовим становищем. Кожен спосіб має самостійне кримінально-правове значення та не потребує сукупності з іншими для утворення закінченого складу злочину. Водночас використання кількох способів в рамках єдиного злочинного наміру може кваліфікуватися як один злочин за найбільш точною нормою.

Стаття 32 КК України встановлює момент закінчення злочину: "злочин визнається закінченим, якщо у вчиненому особою діянні містяться всі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу".

Стаття 13 КК України регламентує готування до злочину: "готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину. Готування до злочину невеликої тяжкості не тягне кримінальної відповідальності".

Стаття 14 КК України встановлює поняття замаху: "замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі"⁶.

Структурними особливостями об'єктивної сторони є альтернативність дій (достатність будь-якого з передбачених способів), формальна конструкція (злочин вважається закінченим з моменту заволодіння), наявність спеціального предмета (обов'язкова наявність наркотичних засобів у

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

законному обігу) та специфічна обстановка вчинення (порушення встановленого порядку обігу).

Особливості організованої злочинності у сфері наркообігу обумовлені специфікою цієї сфери. Як зазначає І.М. Будік, "значний кількісний склад цих утворень (зазвичай понад 10 учасників) обумовлений функціональними особливостями організованого наркобізнесу"¹⁴. Для створення ефективної системи організованого наркообігу необхідна значна кількість осіб для виконання різних функцій, пов'язаних з виробництвом, зберіганням, фасуванням, перевезенням, пересиланням та збутом наркотичних засобів.

Важливою характеристикою таких об'єднань є їх цілеспрямованість. "Метою всіх злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів є отримання прибутку від цих деліктів"¹⁴. Така корислива мотивація визначає специфіку організаційної структури та методів діяльності злочинних об'єднань у цій сфері.

Стійкість злочинної організації у сфері наркообігу має особливі прояви. "Стійкість злочинної організації на практиці пов'язують із тривалістю функціонування об'єднання, метою, ієрархічною структурою, правилами поведінки, зв'язком між учасниками, корупційними зв'язками, протидією конкурентам тощо". Ієрархічна структура таких організацій "базується на злочинному авторитеті та інших особистих якостях організатора серед осіб, що займаються кримінально протиправною діяльністю у сфері обігу наркотичних засобів"¹⁴.

Зорганізованість як ключова ознака злочинних об'єднань у сфері наркообігу має специфічний прояв. "Зорганізованість за попередньою змовою для спільної діяльності членів або структурних частин злочинних організацій полягає в умисному добровільному об'єднанні у стійке ієрархічне об'єднання

---

¹⁴ Будік І.М. Кримінально-правова характеристика злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4 (104). С. 252-266.

¹⁴ Там само.

¹⁴ Там само.

з усвідомленням кримінальної протиправності та наслідків своїх дій"¹⁴. Це свідчить про високий рівень усвідомленості та планування злочинної діяльності у даній сфері.

Судова практика щодо способів заволодіння

Касаційний кримінальний суд у постанові від 24 жовтня 2018 року встановив, що "про умисел на збут наркотичних засобів може вказувати сукупність таких обставин, як посада, яку обіймав обвинувачений на момент вчинення злочину, та його функціональні обов'язки, його поведінка під час вчинення злочину, сукупність наркотичних засобів різних видів, їх кількість, спосіб упакування та розфасування, а також методи приховування"¹³.

У постанові від 21 червня 2018 року суд зазначив: "пасивна поведінка працівників правоохоронних органів під час проведення оперативної закупки психотропної речовини є допустимою та не може бути визнана провокацією злочину"¹³.

Верховний Суд у постанові від 22 квітня 2019 року підкреслив: "факти перебування осіб на спеціальних обліках з діагнозом 'розлади психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних засобів' не можуть автоматично свідчити про нездатність обвинуваченого повною мірою реалізувати свої права"¹³.

Практичним прикладом різних способів заволодіння може слугувати випадок, коли медична сестра С. після закінчення зміни повернулася у відділення та викрала з наркотичного сейфа 20 ампул промедолу, що кваліфікується за ч. 1 ст. 308 КК України як викрадення через відсутність правомірного доступу в момент вчинення. Водночас, якщо завідувач аптекою П. системно привласнював кодеїновмісні препарати, оформлюючи фіктивні списання, це кваліфікується також за ч. 1 ст. 308 КК України як

---

¹⁴ Там само.

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.

¹³ Там само.

¹³ Там само.

привласнення, але з урахуванням особливостей спеціального суб'єкта з правомірним доступом.

Таблиця 1.6.

Способи заволодіння наркотичними засобами

Спосіб	Характеристик а дій	Суб'єкт	Наслідки	Момент закінчення
Викрадення	Таємне вилучення	Загальний	Встановленн я контролю	Вилучення з місця зберігання
Привласненн я	Обертання ввіреного майна	Спеціальни й	Порушення довіри	Перетворенн я права володіння
Вимагання	Примушення до передачі	Загальний	Психічний вплив	Отримання речовин
Шахрайство	Обман або зловживання довірою	Загальний	Добровільна передача	Отримання за обманом
Зловживання службовим становищем	Незаконне використання повноважень	Службова особа	Порушення службового обов'язку	Незаконне отримання

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виключно умисною формою вини. Винний усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій, розуміє, що заволодіває наркотичними засобами, що перебувають у законному обігу, передбачає порушення встановленого порядку їх обігу та бажає настання таких наслідків.

Згідно з ч. 1 ст. 23 КК України: "злочин визнається вчиненим з прямим умислом, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії

чи бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання"⁶.

Частина 2 цієї статті встановлює: "злочин визнається вчиненим з непрямым умислом, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків, не бажала, але свідомо припускала їх настання"⁶.

Визначення суб'єкта злочину має ґрунтуватися на загальних положеннях КК України про осудність. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК України: "осудною визнається особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними"⁶.

Частина 2 цієї статті встановлює критерії неосудності: "не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння перебувала у стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, слабоумства або іншого хворобливого стану психіки"⁶.

Стаття 20 КК України регламентує обмежену осудність: "особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, підлягає кримінальній відповідальності"⁶.

Водночас ч. 1 ст. 22 КК України встановлює віковий критерій: "кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років"⁶.

Частина 2 конкретизує винятки: "особи, які вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за злочини, перелік яких передбачений частиною другою цієї статті"⁶.

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там же

Інтелектуальний елемент умислу включає усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння, розуміння характеру предмета злочину, усвідомлення законності первинного володіння речовинами та передбачення порушення встановленого порядку обігу. Вольовий елемент умислу характеризується бажанням заволодіти наркотичними засобами, свідомим порушенням правил обігу та прийняттям рішення про вчинення злочину.

Мотивація злочину може бути різноманітною та не впливає на кваліфікацію основного складу. Типовими мотивами є корисливі спонукання з метою подальшого збуту, особисті потреби для власного споживання або лікування, помста службовим особам, демонстрація протесту проти системи контролю, а також професійні інтереси для незаконної медичної практики.

Таблиця 1.7.

Особливості умислу при різних способах заволодіння

Спосіб заволодіння	Інтелектуальний елемент	Вольовий елемент	Типові мотиви
Викрадення	Усвідомлення протиправності вилучення	Бажання таємно заволодіти	Корисливі, особисті потреби
Привласнення	Усвідомлення порушення довіри	Бажання обернути у власність	Корисливі, зловживання довірою
Вимагання	Усвідомлення примусового характеру	Бажання отримати під тиском	Корисливі, помста
Шахрайство	Усвідомлення обманного характеру	Бажання ввести в оману	Корисливі, особисті потреби

Зловживання службовим становищем	Усвідомлення порушення службового долгу	Бажання використати повноваження	Корисливі, кар'єрні
--	---	--	------------------------

Суб'єкт злочину за ст. 308 КК України має змішаний характер залежно від способу вчинення. У більшості випадків це загальний суб'єкт - фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Однак деякі способи заволодіння вимагають спеціального суб'єкта, зокрема при привласненні обов'язковою є особа, що має правомірний доступ до наркотичних засобів, а при зловживанні службовим становищем - службова особа з відповідними повноваженнями.

Стаття 18 КК України встановлює поняття службової особи: "службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом"⁶.

До категорій спеціальних суб'єктів належать медичні працівники (лікарі всіх спеціальностей, медичні сестри та фельдшери, провізори та фармацевти, лаборанти клінічних лабораторій), службові особи сфери охорони здоров'я (керівники медичних закладів, завідувачі відділеннями, головні лікарі лікарень, головні медичні сестри), працівники правоохоронних органів

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

(співробітники підрозділів боротьби з наркозлочинністю, експерти-криміналісти, працівники експертних установ, слідчі у наркосправах), а також науковці та дослідники (науковці фармацевтичних інститутів, дослідники наркологічних центрів, викладачі медичних ВНЗ, лаборанти науково-дослідних установ).

Таблиця 1.8.

Характеристика суб'єктів злочину за ст. 308 КК України

Тип суб'єкта	Способи заволодіння	Особливості статусу	Додаткові вимоги	Особливості відповідальності
Загальний	Викрадення, вимагання, шахрайство	Досягнення 16 років, осудність	Відсутні	Стандартна відповідальність
Спеціальний (медичний)	Привласнення	Професійний доступ	Медична освіта/ліцензія	Підвищена відповідальність
Спеціальний (службовий)	Зловживання службовим становищем	Владні повноваження	Службове становище	Можлива сукупність злочинів

Диференціація відповідальності за ст. 308 КК України здійснюється відповідно до кваліфікуючих ознак, що відображають підвищену суспільну небезпечність окремих проявів злочинної поведінки. Частина 2 передбачає кваліфікуючу ознаку вчинення у великому розмірі, частина 3 встановлює особливо кваліфікуючу ознаку вчинення в особливо великому розмірі, а частина 4 передбачає особливо кваліфікуючу ознаку вчинення організованою злочинною групою.

Роз'яснення Пленуму ВСУ щодо кваліфікації наркозлочинів

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів"¹⁰ встановлює фундаментальні принципи кваліфікації наркозлочинів.

Зокрема, п. 1 цієї Постанови роз'яснює, що "незаконне виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин - це всі дії (включаючи рафінування, підвищення в препараті концентрації наркотичних засобів і психотропних речовин чи їх переробку), здійснені всупереч встановленого законом порядку, в результаті яких з наркотиковмісних рослин, лікарських засобів та інших продуктів, що містять наркотичні засоби чи психотропні речовини, або з прекурсорів одержано готові до споживання наркотичні засоби або психотропні речовини"¹⁰.

Пункт 2 Постанови встановлює: "незаконне придбання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів - це їх отримання будь-яким способом (купівля, отримання в дарунок, в обмін на інші товари і речі, позика, привласнення знайденого тощо), крім випадків, передбачених статтею 27 Закону України 'Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори'¹⁰.

Особливо важливим є п. 4 Постанови, який встановлює, що "не визнається незаконним придбання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, якщо воно здійснено у відповідності до вимог статті 27 Закону України 'Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори', а також згідно зі статтею 5 Закону України 'Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та наркоманії' (під час оперативної закупівлі)"¹⁰. Це роз'яснення має

---

¹⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004700-02>

¹⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004700-02>

¹⁰ Там же.

принципове значення для розмежування законних та незаконних дій у сфері наркообігу, особливо в контексті оперативно-розшукової діяльності.

Пункт 10 Постанови конкретизує критерії розмежування різних форм співучасті: "організованою групою визнається стійке об'єднання трьох і більше осіб, які попередньо організувалися для вчинення одного чи кількох злочинів і характеризуються розподілом функцій учасників групи, наявністю організатора (керівника) та заздалегідь розробленого плану спільної злочинної діяльності"¹⁰.

Пункт 23 Постанови встановлює правила кваліфікації при множинності злочинів: "у випадках, коли особа здійснювала незаконні операції з наркотичними засобами, психотропними речовинами чи їх аналогами і водночас вчиняла інші самостійні злочини (наприклад, підроблення документів, корупційні діяння тощо), її дії підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів"¹⁰.

Показовим прикладом кваліфікації за ч. 2 ст. 308 КК України може слугувати кримінальне провадження, де головна медична сестра онкологічного відділення обласної лікарні К. протягом 3 місяців систематично привласнювала морфін, призначений для пацієнтів із сильним больовим синдромом. Вона вносила до журналу обліку завищені дані про витрати препарату, а різницю привласнювала.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація дій К. за частиною 2 статті 308 КК України ґрунтується на чіткому розумінні законодавчих критеріїв розмежування злочинів за ступенем тяжкості. Частина 2 статті 308 КК України прямо передбачає відповідальність за ті самі діяння, вчинені у великому розмірі. Згідно з таблицею невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, затвердженою наказом МОЗ України № 188, для морфіну (основа та солі) великий розмір

---

¹⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004700-02>

¹⁰ Там само.

становить від 2,5 до 12,5 грамів. У конкретному випадку загальна кількість привласненого морфіну склала 8,7 грамів, що потрапляє у діапазон великого розміру та безспірно кваліфікується за частиною 2 статті 308 КК України.

Така кваліфікація відповідає таблиці затвердженої наказом МОЗ України № 188 від 01.08.2000 р. та принципу, згідно з яким розміри наркотичних засобів визначені на підставі існуючої практики боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та з урахуванням існуючої міжнародної практики, що базується на визначеній добовій дозі (ВДД) за даними Міжнародного комітету з контролю за наркотиками ООН.

Особливо важливим для розуміння механізму привласнення є аналіз вимог статті 28 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори", яка встановлює обов'язковість ведення точного обліку руху наркотичних засобів усіма підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють діяльність, пов'язану з їх обігом. Систематичне внесення завищених даних про витрати препарату до журналу обліку свідчить про умисний характер привласнення та свідому спробу приховати злочинну діяльність. Таке порушення облікових вимог не є технічною помилкою, а становить цілеспрямовану схему заволодіння довіреними наркотичними засобами.

Статус головної медичної сестри як службової особи має принципове значення для кваліфікації. Відповідно до статті 18 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням обіймають в установах посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Головна медична сестра онкологічного відділення має організаційно-розпорядчі функції щодо молодшого медичного персоналу та адміністративно-господарські функції щодо обліку і розподілу лікарських засобів, включаючи наркотичні. Саме цей статус забезпечував їй правомірний доступ до морфіну та створював довірчі відносини, які вона використала для злочинної мети.

Питання можливої додаткової кваліфікації за статтею 366 КК України (службове підроблення) вирішується через аналіз характеру фальсифікації документації. Пункт 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 встановлює правило кваліфікації за сукупністю злочинів при вчиненні додаткових самостійних злочинів, проте у даному випадку фальсифікація обліку виступає не як самостійне діяння, а як спосіб приховування привласнення наркотичних засобів. Тому додаткова кваліфікація за статтею 366 КК України не потрібна, оскільки ці дії охоплюються складом злочину, передбаченого статтею 308 КК України.

Прикладом кваліфікації за ч. 3 ст. 308 КК України є справа завідуючого аптекою міської лікарні М., який створив схему незаконного відпуску рецептурних препаратів, що містять кодеїн. Він видавав фіктивні рецепти на ім'я неіснуючих пацієнтів, а препарати реалізовував через мережу розповсюджувачів. За 8 місяців таким способом було привласнено препаратів, що містили 73,5 грами кодеїну, що становить особливо великий розмір та обумовлює кваліфікацію за ч. 3 ст. 308 КК України з можливою додатковою кваліфікацією за ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем).

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація дій М. за частиною 3 статті 308 КК України та статтею 364 КК України за сукупністю злочинів потребує детального аналізу характеру та масштабів злочинної діяльності. Частина 3 статті 308 КК України передбачає відповідальність за діяння, вчинені в особливо великому розмірі. Згідно з таблицею невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, затвердженою наказом МОЗ України № 188, для кодеїну (основа та солі) особливо великий розмір становить 50,0 грамів і більше. У конкретному випадку загальна кількість привласненого кодеїну склала 73,5 грами, що значно перевищує встановлений законом поріг особливо великого розміру та беззаперечно свідчить про наявність особливо кваліфікуючої ознаки.

Додаткова кваліфікація за статтею 364 КК України обумовлена тим, що М., використовуючи своє службове становище завідуючого аптекою, зловживав владою для вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів.

Принципово важливим для розуміння злочинності діянь є аналіз порушення встановленого порядку відпуску наркотичних засобів. Стаття 27 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" чітко встановлює, що відпуск наркотичних засобів і психотропних речовин списку № 2 для медичного застосування здійснюється аптеками виключно за рецептами лікарів на спеціальних рецептурних бланках суворої звітності. Створення та використання фіктивних рецептів на ім'я неіснуючих пацієнтів становить грубе порушення цього фундаментального принципу контролю за обігом наркотичних засобів та свідчить про систематичний характер злочинної діяльності.

Кваліфікація додаткового діяння за статтею 364 КК України обґрунтовується тим, що створення мережі розповсюдження препаратів виходить за межі простого привласнення та становить самостійне зловживання службовим становищем. Стаття 364 КК України встановлює відповідальність за використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом інтересам. У даному випадку завідуючий аптекою не просто привласнював препарати для особистого використання, а створив організовану схему їх незаконного розповсюдження, що завдало істотної шкоди системі контролю за обігом наркотичних засобів та інтересам охорони здоров'я.

Застосування правил сукупності злочинів регламентується статтею 33 КК України, яка встановлює, що сукупністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. Пункт 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 прямо вказує на необхідність кваліфікації за сукупністю злочинів у випадках,

коли особа здійснювала незаконні операції з наркотичними засобами і водночас вчиняла інші самостійні злочини. Створення мережі розповсюдження та систематичне зловживання службовими повноваженнями утворюють самостійний склад злочину, який не поглинається статтею 308 КК України.

Найбільш складним є приклад кваліфікації за ч. 3 ст. 308 КК України, що ілюструється справою організованої злочинної групи у складі 4 осіб (колишній провізор-організатор, два медичних працівники, водій-кур'єр), яка протягом 14 місяців здійснювала масштабну діяльність з викрадення наркотичних засобів з різних медичних закладів міста. Група мала чітку ієрархію, розподіл ролей, систему зв'язку та збуту. Загальна сума викрадених наркотичних засобів склала понад 300 000 грн. Ознаками організованої групи були стійкість (14 місяців діяльності), організованість (чітка ієрархія та розподіл ролей) та заздалегідь організований характер (створена до вчинення конкретних злочинів), що обумовлює кваліфікацію для всіх учасників за ч. 3 ст. 308 КК України.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація дій усіх учасників за частиною 3 статті 308 КК України потребує ретельного аналізу відповідності конкретних обставин справи законодавчим критеріям організованої злочинної групи. Частина 4 статті 28 КК України визначає організовану групу як стійке об'єднання трьох і більше осіб, які попередньо організувалися для вчинення одного чи кількох кримінальних правопорушень. Ця дефініція містить кілька ключових елементів, кожен з яких повинен бути встановлений у конкретному кримінальному провадженні для правильної кваліфікації.

Пункт 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 року надає більш детальну характеристику організованої групи, зазначаючи, що вона характеризується розподілом функцій учасників групи при підготовці або вчиненні злочинів, наявністю організатора (керівника) та заздалегідь розробленого плану спільної злочинної діяльності. У

розглядуваній справі чітко простежується наявність провізора-організатора, який здійснював загальне керівництво та координацію діяльності, а також спеціалізація інших учасників відповідно до їхніх можливостей та навичок.

Критерій стійкості групи має особливе значення для відмежування організованої злочинної групи від простої групи за попередньою змовою. Пункт 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 роз'яснює, що стійкість групи може підтверджуватися такими ознаками, як тривалість існування групи і злочинної діяльності, стабільність складу групи та організаційних структур, ієрархічність побудови групи, згуртованість учасників та їх підготовленість до вчинення злочинів. Функціонування групи протягом 14 місяців з незмінним складом основних учасників та регулярними контактами безспірно свідчить про наявність стійкості як конститутивної ознаки організованої групи.

Принцип індивідуальної відповідальності співучасників, закріплений у статті 9 КК України, встановлює, що особи, які вчинили злочин у співучасті, несуть кримінальну відповідальність за статтею Особливої частини Кодексу, яка передбачає відповідальність за вчинений ними злочин. Це означає, що всі учасники організованої групи незалежно від конкретної ролі у вчиненні окремих епізодів злочинної діяльності несуть відповідальність за частиною 4 статті 308 КК України. Пункт 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 додатково роз'яснює, що якщо організована група створювалася для вчинення одного злочину, але фактично вчинила кілька злочинів, всі вони повинні кваліфікуватися як вчинені організованою групою, що повністю відповідає обставинам розглядуваної справи.

Таблиця 1.9.

Кваліфікуючі ознаки злочину за ст. 308 КК України

Частина статті	Кваліфікуюча ознака	Наркотичні засоби	Психотропні речовини	Приклад застосування
Ч. 1	Основний склад	• Морфін: невеликий - до 0,03 г;	• МДМА: невеликий - до 0,15 г;	Разове привласнення

	(невеликий розмір)	Кодеїн: невеликий - до 0,2 Героїн: невеликий - до 0,005 г;	Амфетамін: невеликий - до 0,15 г; ЛСД: невеликий - до 0,00001 г;	невеликої кількості
Ч. 2	Великий розмір	• Морфін: великий - 2,5-12,5 г; Кодеїн: великий - 10,0-50,0 г; Героїн: невеликий - до 0,005 г; великий - 1,0-10,0 г; особливо великий - 10,0 г.	• МДМА: великий - 1,5-15,0 г; Амфетамін: великий - 1,5-15,0 г; ЛСД: великий - 0,001-0,01 г.	Систематичне привласнення середніх обсягів
Ч. 3	Особливо великий розмір	• Морфін: особливо великий - 12,5 г; Кодеїн: особливо великий - 50,0 г; Героїн: особливо великий - 10,0 г+	• МДМА: особливо великий - 15,0 г; Амфетамін: особливо великий - 15,0 г; ЛСД: особливо великий - 0,01 г.	Масштабна злочинна діяльність

1.3. Розмежування злочинів за статтею 308 КК України з адміністративними правопорушеннями

Розмежування злочинів, передбачених ст. 308 КК України, з адміністративними правопорушеннями становить важливу проблему правозастосовної практики, оскільки від правильної кваліфікації залежить вид та міра юридичної відповідальності. Основними критеріями диференціації є характер діяння, кількісні параметри речовин, суб'єктний склад правопорушення та ступінь суспільної небезпечності.

Стаття 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁷ встановлює відповідальність за незаконне придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. Згідно з диспозицією ст. 44 КУпАП: "незаконне придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах - тягнуть за собою накладення штрафу від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до п'ятнадцяти діб"⁷.

Частина 2 ст. 44 КУпАП встановлює кваліфікуючу ознаку: "ті самі діяння, вчинені особою, яка протягом року була піддана адміністративному стягненню за такі самі порушення, - тягнуть за собою накладення штрафу від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до п'ятнадцяти діб"⁷.

Стаття 20 КУпАП встановлює загальне поняття адміністративного правопорушення: "адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність"⁷.

Стаття 23 КУпАП встановлює вікові критерії: "адміністративній відповідальності підлягає особа, яка досягла на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку"⁷.

Стаття 12 КУпАП конкретизує форми вини: "адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо припускала настання цих наслідків. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити"⁷.

---

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

⁷ Там само.

Процедурні аспекти притягнення до адміністративної відповідальності регламентуються главою 15 КУпАП. Зокрема, ст. 251 КУпАП встановлює: "протокол про адміністративне правопорушення складається уповноваженою на те особою у випадках, передбачених цим Кодексом"⁷.

Стаття 255 КУпАП конкретизує: "у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення; посада, прізвище та ініціали особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності; місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища та адреси свідків і потерпілих, якщо такі є; пояснення особи, яка притягається до відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи"⁷.

Стаття 245 КУпАП регламентує адміністративне затримання: "адміністративне затримання особи може бути застосоване в виняткових випадках, якщо вичерпано інші заходи впливу. Адміністративне затримання застосовується у випадках, передбачених статтями цього Кодексу, на строк не більше трьох годин. У виняткових випадках, коли з'ясування особи правопорушника на місці неможливе, а він не має при собі документів, що посвідчують особу, строк затримання може бути продовжено до трьох діб"⁷.

Ключовою відмінністю від кримінального правопорушення є саме кількісний критерій - невеликий розмір тягне адміністративну відповідальність, тоді як значний, великий або особливо великий розміри утворюють склад кримінального правопорушення за ст. 309 КК України. Визначення розмірів здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження невеликих, значних та великих розмірів

---

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

⁷ Там само.

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу" від 3 травня 2001 року № 389¹⁸.

Однак щодо злочинів за ст. 308 КК України ситуація є іншою, оскільки ця стаття не передбачає диференціації відповідальності за діяння в невеликих розмірах. Це означає, що викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем кваліфікується як кримінальне правопорушення незалежно від кількісних параметрів предмета злочину.

Характерним прикладом такого розмежування є випадок, коли медична сестра П. під час чергування привласнила 2 ампули морфіну, що становить невеликий розмір згідно з чинними нормативами. Незважаючи на невеликий розмір, спосіб заволодіння (привласнення) та спеціальний статус суб'єкта (медичний працівник з правомірним доступом до наркотичних засобів) обумовлюють кваліфікацію за ч. 1 ст. 308 КК України як привласнення наркотичних засобів, а не адміністративне правопорушення.

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація дій П. за ч. 1 ст. 308 КК України обґрунтовується принципами кримінального права:

Відсутність диференціації за розміром у ст. 308 КК України:

На відміну від ст. 307 КК України, ст. 308 КК України не містить вказівки на невеликий розмір як умову незастосування кримінальної відповідальності⁶; Кваліфікуючі ознаки ст. 308 КК України (великий та особливо великий розмір) не виключають відповідальності за невеликий розмір;

Спеціальний характер ст. 308 КК України: ч. 3 ст. 8 КК України встановлює пріоритет спеціальної норми над загальною⁶; ст. 308 КК України є спеціальною щодо ст. 44 КУпАП через особливий спосіб заволодіння (привласнення);

---

¹⁸ Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження невеликих, значних та великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу" від 03.05.2001 № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2001-%D0%BF>

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Спеціальний суб'єкт: медична сестра має правомірний доступ до наркотичних засобів відповідно до ст. 27 Закону про наркотичні засоби¹; привласнення ввірених наркотичних засобів кваліфікується незалежно від розміру;

Джерело походження наркотичних засобів: ст. 44 КУпАП стосується речовин незаконного походження⁷; ст. 308 КК України охоплює заволодіння речовинами з законного обігу⁶; морфін у лікарні перебував у законному обігу та був ввірений медичній сестрі.

Таблиця 1.10.

Критерії розмежування кримінальних та адміністративних правопорушень

Критерій	Адміністративне правопорушення (ст. 44 КУпАП)	Кримінальне правопорушення (ст. 308 КК)
Спосіб заволодіння	Придбання, зберігання, перевезення	Викрадення, привласнення, вимагання, шахрайство, зловживання
Розмір	Тільки невеликий	Будь-який (від невеликого до особливо великого)
Суб'єкт	Загальний	Загальний або спеціальний
Джерело походження	Незаконний обіг	Законний обіг
Мета	Без мети збуту	Будь-яка мета
Суспільна небезпечність	Низька	Підвищена

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

⁶ Там само.

Стаття 39 КУпАП встановлює види адміністративних стягнень: "за вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватися такі адміністративні стягнення: 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 4) конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 5) позбавлення спеціального права, наданого громадянину; 6) громадські роботи; 7) виправні роботи; 8) адміністративний арешт"⁷.

Стаття 40 КУпАП встановлює правила призначення стягнення: "при накладенні адміністративного стягнення враховуються характер вчиненого правопорушення, особистість правопорушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність"⁷.

1.4. Теоретичні засади організованої злочинної діяльності у сфері наркообігу

Організована злочинність у сфері наркообігу становить особливу форму суспільно небезпечної діяльності, що характеризується системністю, професіоналізмом та високим ступенем соціальної шкоди. Теоретичне осмислення цього феномену має фундаментальне значення для розуміння сучасних тенденцій кримінально-правової політики у сфері протидії наркозлочинності, що підтверджується міжнародним досвідом боротьби з транснаціональною організованою злочинністю¹².

Правова основа протидії організованій злочинності закладена у ст. 28 КК України, яка встановлює: "співучасть у кримінальному правопорушенні - це

---

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

¹² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення"⁶.

Частина 2 цієї статті встановлює поняття простої групи: "групою осіб визнається група з двох або більше осіб, які разом вчинили кримінальне правопорушення без попередньої змови".

Частина 3 конкретизує групу за попередньою змовою: "групою осіб за попередньою змовою визнається група з двох або більше осіб, які заздалегідь, тобто до початку вчинення кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення"⁶.

Частина 4 цієї статті конкретизує поняття організованої групи: "організованою групою визнається стійке об'єднання трьох і більше осіб, які попередньо організувалися для вчинення одного чи кількох кримінальних правопорушень"⁶.

Стаття 255 КК України встановлює відповідальність за створення злочинної організації: "створення злочинної організації, тобто організованого об'єднання п'яти і більше осіб у стійку ієрархічну (багаторівневу) структуру з розподілом функцій її учасників, створену для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, а також участь у такій організації - караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна"⁶.

Частина 2 ст. 255 КК України передбачає кваліфікуючі ознаки: "ті самі діяння, вчинені особою, яка раніше вчиняла злочини у складі злочинної організації, або поєднані із вчиненням злочинної організацією тяжких або особливо тяжких злочинів, - караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна"⁶.

Частина 3 встановлює особливі випадки звільнення від відповідальності: "особа, яка добровільно заявила органам влади про злочинну організацію та сприяла її викриттю, звільняється від кримінальної відповідальності за

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там само.

створення злочинної організації чи участь у ній, якщо її дії не містять іншого складу злочину"⁶.

Стаття 256 КК України встановлює відповідальність за злочинне об'єднання: "створення злочинного об'єднання, тобто об'єднання організованих груп чи учасників таких груп, створеного з метою вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, а також керівництво таким злочинним об'єднанням або участь у ньому - караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна"⁶.

Процесуальні особливості розслідування злочинів, вчинених організованими групами, регламентуються спеціальними нормами КПК України. Зокрема, ст. 255 КПК України передбачає можливість створення спільних слідчих груп: "для досудового розслідування кримінальних правопорушень може створюватися спільна слідча група, до якої включаються прокурори, слідчі, співробітники оперативних підрозділів органів досудового розслідування. Спільна слідча група створюється за рішенням керівника органу досудового розслідування за погодженням з відповідним прокурором"¹⁷.

Стаття 246 КПК України встановлює особливості проведення слідчих дій у складних багатоепізодних провадженнях: "слідчий, прокурор зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання"¹⁷.

Стаття 223 КПК України регламентує особливості повідомлення про підозру у групових провадженнях: "повідомлення про підозру здійснюється не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту затримання особи або

---

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

¹⁷ Там само.

застосування до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту чи застави"¹⁷.

Доктринальний аналіз організованої злочинності у сфері наркообігу базується на загальних положеннях науки кримінального права про співучасть, але має специфічні особливості, обумовлені характером предмета злочинного посягання та особливостями сфери правового регулювання обігу наркотичних засобів. Концептуальною особливістю є дуалістична природа організованої злочинної діяльності: з одного боку, це форма співучасті у конкретних злочинах, з іншого - це самостійне соціально-правове явище, що має власні закономірності розвитку та функціонування. Така подвійність створює складні питання кримінально-правової кваліфікації та вимагає комплексного підходу до правового регулювання.

Важливе значення для розуміння організованої злочинності у сфері наркообігу має аналіз їх кримінально-правових ознак. Як зазначає І.М. Будік, "кримінально-правові ознаки злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів мають важливе значення для кваліфікації кримінальних правопорушень, слугують певним орієнтиром у запобіганні фактам створення та участі в злочинних організаціях, а також в розслідуванні відповідних кримінальних проваджень"¹⁴. Вони визначають не лише кваліфікацію конкретних злочинів, але й стратегію протидії організованій злочинності у цій сфері.

Дослідники підкреслюють масштабність організованої злочинності у сфері наркообігу: "злочинні організації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів зазвичай складаються з більш як десяти осіб, оскільки для створення ефективної системи організованого наркообігу необхідна значна кількість осіб для виконання різних функцій, пов'язаних з цим бізнесом (виготовлення, зберігання, фасування, перевезення,

---

¹⁴ Будік І.М. Кримінально-правова характеристика злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4 (104). С. 252-266.

пересилання, збут, рекламування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, організаційне, матеріальне та фінансове забезпечення учасників об'єднання тощо)"¹⁵.

Таблиця 1.11.

Характеристика організованої злочинності у сфері наркообігу

Аспект	Загальна характеристика	Специфіка наркообігу	Правові наслідки
Структурованість	Ієрархічна організація	Спеціалізація за етапами обігу	Диференціація відповідальності
Стійкість	Тривала діяльність	Постійні канали постачання	Підвищені санкції
Професіоналізм	Спеціальні знання	Медичні/хімічні знання	Особливі способи викриття
Корупційність	Підкуп службовців	Медичні/фармацевтичні працівники	Сукупність злочинів

¹⁵ Вознюк А.А., Будік І.М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 74, ч. 2. С. 199-207.

Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

2.1. Практичні аспекти розмежування способів заволодіння наркотичними засобами

Правозастосовна практика у справах про заволодіння наркотичними засобами потребує чіткого алгоритму розмежування різних способів вчинення злочину для правильної кваліфікації за відповідною частиною ст. 308 КК України⁶. Помилки у визначенні способу заволодіння можуть призвести не лише до неправильної кваліфікації, але й до порушення принципу справедливості у призначенні покарання.

Стаття 185 КК України встановлює склад крадіжки: "таємне викрадення чужого майна (крадіжка). Ч. 2 ст. 185 КК України передбачає кваліфікуючі ознаки: "крадіжка, вчинена: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище; 4) у значному розмірі.

Стаття 191 КК України встановлює склад привласнення: "привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Ч. 2 ст. 191 КК України встановлює кваліфікуючі ознаки: "ті самі діяння, вчинені: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) у значному розмірі. Стаття 189 КК України встановлює поняття вимагання: "вимагання, тобто вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру під погрозою розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, або під погрозою знищення чи пошкодження майна потерпілого чи його близьких родичів, або під погрозою насильства над ними. Частина 2 ст. 189 КК України передбачає кваліфікуючі ознаки: "вимагання, вчинене: 1)

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або з погрозою застосування такого насильства; 4) у значному розмірі⁶.

Стаття 190 КК України встановлює поняття шахрайства: "заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство)⁶".

Методологічною основою розмежування є аналіз фактичних обставин злочину через призму юридичних ознак кожного способу заволодіння. Особливе значення має встановлення первинного правового статусу відносин між винним та предметом злочину, характеру дій винного та механізму заволодіння наркотичними засобами.

Загальний алгоритм диференціації включає встановлення первинного правового статусу володіння предметом злочину, аналіз характеру дій винного та способу впливу на потерпілого, визначення ролі службового становища у механізмі заволодіння, оцінку наявності обману або примушення як способів впливу, встановлення моменту виникнення злочинного умислу відносно заволодіння, аналіз тривалості та систематичності злочинних дій, а також встановлення кінцевого результату заволодіння.

Найбільш складною у правозастосовній практиці є диференціація викрадення та привласнення, оскільки обидва способи можуть мати зовні подібні прояви, особливо у випадках, коли винний має певний доступ до наркотичних засобів у зв'язку з професійною діяльністю. Критичними точками розмежування є правова основа доступу до предмета злочину, характер первинних дій винного, момент виникнення злочинного умислу, наявність порушення довіри, вплив службового становища на кваліфікацію, спосіб заволодіння та характер дій з предметом злочину.

---

⁶ Там само.

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Критичні точки розмежування викрадення та привласнення

Критерій	Викрадення	Привласнення
Правова основа доступу	Відсутня або закінчилася	Чинна на момент формування умислу
Характер первинних дій	Протиправне проникнення/доступ	Правомірне володіння/користування
Момент виникнення умислу	До початку контакту з предметом	Після отримання правомірного доступу
Порушення довіри	Не є обов'язковою ознакою	Обов'язкова ознака складу
Службове становище	Не впливає на кваліфікацію	Визначальний фактор
Спосіб заволодіння	Подолання перешкод, таємність	Використання довіри, службових можливостей
Характер дій з предметом	Вилучення з чужого володіння	Невповернення ввіреного майна

Судова практика розмежування викрадення та привласнення

Верховний Суд у справі № 713/2259/16-к встановив чіткі критерії розмежування цих способів заволодіння. У постанові від 24 жовтня 2018 року зазначено: "відповідальність за збут наркотичних засобів настає незалежно від їх розміру"¹³, що має принципове значення для кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України.

Показовим є рішення у справі працівника правоохоронного органу, який "маючи умисел на незаконне придбання, зберігання, перевезення з метою

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.

збуту психотропних речовин у місцях позбавлення волі, діючи з корисливих мотивів, придбав у невстановленої слідством особи психотропну речовину"¹³. Суд врахував посаду обвинуваченого та спосіб упакування речовин для встановлення умислу на збут.

У постанові від 15 березня 2018 року Верховний Суд підкреслив: "при вирішенні питання про застосування кваліфікуючих ознак вирішальне значення мають фактичні обставини справи та правильне встановлення всіх елементів складу злочину"¹².

Складний практичний випадок ілюструє ситуація, коли медична сестра П. працювала у відділенні хірургії та мала доступ до наркотичних засобів згідно з посадовими обов'язками. Після закінчення робочого дня вона повернулася до відділення через службовий вхід, використовуючи власні ключі, та викрала 10 ампул морфіну з сейфа.

Детальний аналіз показує, що на момент вчинення діяння правомірний доступ відсутній (дії здійснені після закінчення робочого дня), спосіб проникнення - використання службових ключів поза робочим часом, характер дій - таємне вилучення з подоланням системи контролю, момент формування умислу - до повернення до відділення. Незважаючи на наявність службових ключів, на момент вчинення діяння правомірний доступ відсутній, тому кваліфікація здійснюється як викрадення за ч. 1 ст. 308 КК України, а не привласнення.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація за ч. 1 ст. 308 КК України замість привласнення обґрунтовується кількома принципово важливими обставинами. Передусім, згідно зі статтею 32 КК України злочин визнається закінченим, якщо у вчиненому особою діянні містяться всі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу. У даному випадку

---

¹³ Там само.

¹² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

момент закінчення викрадення настав з моменту вилучення наркотичних засобів з сейфа, оскільки особа встановила контроль над предметом злочину всупереч волі власника.

Ключовим для правильної кваліфікації є розуміння меж правомірного доступу до наркотичних засобів. Стаття 27 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" чітко регламентує умови законного доступу медичних працівників до контрольованих речовин, при цьому такий доступ обмежується робочим часом та конкретними службовими обов'язками. Після закінчення робочого дня медична сестра втрачає правомірну основу для володіння наркотичними засобами, тому її повернення та вилучення морфіну носить протиправний характер.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26 квітня 2002 року у пункті 1 роз'яснює фундаментальний принцип, згідно з яким протиправність дій у сфері наркообігу визначається порушенням встановленого законом порядку обігу наркотичних засобів. Таке порушення може мати різні форми, але у всіх випадках воно свідчить про злочинний характер діяння. У розглядуваній ситуації медична сестра порушила встановлений порядок як щодо часу доступу (поза робочими годинами), так і щодо мети використання службових ключів (для особистого заволодіння замість виконання професійних обов'язків).

2.2. Ознаки складів злочинів, пов'язаних із шахрайством та зловживанням службовим становищем

Шахрайство як спосіб заволодіння наркотичними засобами репрезентує особливу форму злочинної поведінки, що характеризується використанням обману або зловживання довірою для досягнення злочинної мети. Специфічність шахрайства у сфері наркообігу обумовлена особливими умовами обігу контрольованих речовин та високим рівнем довіри, що

традиційно існує між медичними працівниками та пацієнтами, фармацевтами та споживачами.

Типологія шахрайських схем у сфері наркообігу включає медичну симуляцію (імітацію симптомів захворювань пацієнтами для отримання опіоїдів), документальну фальсифікацію (підроблення медичної документації особами з медичними знаннями), службове зловживання (використання службового становища медичними працівниками для фіктивних призначень), ідентитарне шахрайство (використання чужих даних зовнішніми особами) та технологічне шахрайство (використання ІТ-технологій для хакерських атак на медичні системи).

Таблиця 2.2.

Типологія шахрайських схем у сфері наркообігу

Тип схеми	Характеристика	Типові суб'єкти	Приклади обману	Частота застосування
Медична симуляція	Імітація симптомів захворювань	Пацієнти	Симуляція болю для отримання опіоїдів	Висока
Документальна фальсифікація	Підробка медичної документації	Особи з медичними знаннями	Фальшиві рецепти, медичні довідки	Помірна
Службове зловживання	Використання службового становища	Медичні працівники	Фіктивні призначення пацієнтам	Висока
Ідентитарне шахрайство	Використання чужих даних	Зовнішні особи	Видавання себе за іншу особу	Низька

Технологічне шахрайство	Використання ІТ-технологій	ІТ-спеціалісти	Хакерські атаки на медичні системи	Зростаюча
-------------------------	----------------------------	----------------	------------------------------------	-----------

Судова практика щодо шахрайства у сфері наркообігу:

Верховний Суд у постанові від 21 червня 2018 року у справі № 712/13128/16-к розглянув складний випадок кваліфікації, коли "психотропну речовину у великому розмірі, поміщену у пачку з-під сигарет та розфасовану у 49 пакетиків, ОСОБА_1 знайшов на відкритій місцевості"¹³. Суд підкреслив необхідність ретельного дослідження обставин придбання та зберігання для об'єктивного висновку про умисел.

У постанові від 28 лютого 2019 року Касаційний кримінальний суд встановив: "незазначення у вирокі форми умислу, мотивів злочину має наслідком його невідповідність вимогам кримінального процесуального закону"¹². При кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України особливо важливим є встановлення форми умислу та мотивів, що дозволяє правильно розмежувати способи заволодіння наркотичними засобами.

Характерним прикладом кваліфікації шахрайства у сфері наркообігу є справа громадянина Р., який, не маючи медичної освіти, видавав себе за лікаря-анестезіолога та отримував в аптеках наркотичні засоби за підробленими рецептами. Він використовував фальшиві документи про медичну освіту та печатки неіснуючої медичної установи. За 2 місяці таким способом отримано препаратів у великому розмірі на загальну суму 28 000 грн.

Спосіб заволодіння характеризується як шахрайство через обман щодо особи та підстав для отримання, елементи обману включали видавання себе за лікаря, фальшиві документи та підроблені печатки, потерпілими виступали

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.

фармацевтичні працівники аптек, предметом були наркотичні засоби, що перебували у законному обігу, розмір становив великий, що обумовлює кваліфікацію за ч. 2 ст. 308 КК України з можливою додатковою кваліфікацією за ст. 358 КК України (підроблення документів).

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація дій Р. за частиною 2 статті 308 КК України та статтею 358 КК України за сукупністю злочинів ґрунтується на комплексному аналізі способу заволодіння наркотичними засобами та додаткових злочинних дій. Диспозиція частини 1 статті 308 КК України прямо передбачає відповідальність за заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом шахрайства, що точно відповідає характеру дій обвинуваченого. Шахрайство як спосіб заволодіння характеризується використанням обману або зловживання довірою для досягнення злочинної мети.

Розуміння сутності шахрайства як способу заволодіння наркотичними засобами потребує звернення до загального визначення цього злочину у статті 190 КК України, яка кваліфікує шахрайство як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. У конкретному випадку видавання себе за лікаря-анестезіолога становить класичний приклад обману щодо особи, а використання фальшивих документів про медичну освіту та підроблених печаток створює видимість законних підстав для отримання наркотичних засобів.

Кваліфікуюча ознака великого розміру, передбачена частиною 2 статті 308 КК України, визначається відповідно до таблиць малих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2013 року № 333. У даному випадку загальна кількість отриманих наркотичних засобів перевищує встановлений поріг для великого розміру згідно з відповідними нормативними таблицями. Це обтяжуюче покарання обставина свідчить про підвищену суспільну небезпечність діяння та потребує більш суворої кримінально-правової оцінки.

Принципово важливим для розуміння протиправності дій є аналіз вимог статті 27 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори", яка встановлює, що рецепти на наркотичні засоби і психотропні речовини виписуються лікарями лише тим хворим, лікування яких потребує застосування цих речовин, у разі неефективності інших лікарських засобів. Р., не маючи медичної освіти та відповідної ліцензії, не мав жодних правових підстав для виписування таких рецептів, тому його дії становлять грубе порушення встановленого порядку обігу наркотичних засобів.

Додаткова кваліфікація за статтею 358 КК України обґрунтовується тим, що підроблення документів, печаток та штампів утворює самостійний склад злочину, який не поглинається статтею 308 КК України. Стаття 358 КК України встановлює відповідальність за підроблення документів, печаток, штампів чи бланків, їх збут, а також використання завідомо підроблених документів. Використання Р. фальшивих документів про медичну освіту та підроблених печаток неіснуючої медичної установи повністю відповідає диспозиції цієї статті. Застосування правил сукупності злочинів у даному випадку обґрунтовується статтею 33 КК України, оскільки кожне з діянь має самостійний склад та окремий об'єкт кримінально-правової охорони.

Зловживання службовим становищем як спосіб заволодіння наркотичними засобами має подвійну кримінально-правову природу: з одного боку, це спосіб вчинення злочину, передбаченого ст. 308 КК України, з іншого - самостійний склад злочину за ст. 364 КК України⁸. Така дуалістична природа створює складні питання кваліфікації та застосування правил конкуренції кримінально-правових норм.

Класифікація службових осіб у сфері наркообігу включає високопосадовців системи охорони здоров'я (міністр охорони здоров'я та його заступники, керівники обласних департаментів охорони здоров'я, головні лікарі великих медичних закладів, директори фармацевтичних підприємств), керівників середньої ланки (завідуючі відділеннями лікарень, головні лікарі районних медичних закладів, завідувачі аптеками, керівники науково-

дослідних лабораторій), виконавців з особливими повноваженнями (лікарі, уповноважені призначати наркотичні засоби, старші медичні сестри, відповідальні за облік, провізори, що здійснюють відпуск контрольованих речовин, експерти-хіміки лабораторій) та працівників контролюючих органів (співробітники підрозділів по боротьбі з наркозлочинністю, інспектори державних служб контролю, експерти криміналістичних лабораторій, слідчі, що спеціалізуються на наркосправах).

Процесуальні особливості доказування у справах про наркозлочини

Судова практика виробила важливі підходи до оцінки доказів:

Допустимість доказів: Верховний Суд у постанові від 31 жовтня 2019 року підкреслив: "якщо докази, яким сторона обвинувачення обґрунтовувала доведеність вини, визнано недопустимими, а іншими доказами вина особи жодним чином не підтверджена, то особу має бути виправдано"¹³.

Провокація злочинів: Важливою є позиція суду щодо розмежування провокації та законних оперативних дій: "пасивна поведінка працівників правоохоронних органів під час проведення оперативної закупки психотропної речовини є допустимою та не може бути визнана провокацією злочину"¹³.

Право на захист: У постанові від 22 квітня 2019 року Верховний Суд зазначив, що "факти перебування осіб на спеціальних обліках з діагнозом 'розлади психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних засобів' не можуть автоматично свідчити про нездатність обвинуваченого повною мірою реалізувати свої права"¹³.

Практичний випадок складної кваліфікації ілюструє справа головного лікаря обласної лікарні М., який використовував своє службове становище для систематичного привласнення наркотичних засобів. Він видавав фіктивні розпорядження про збільшення норм витрат наркотичних засобів для різних

---

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.

¹³ Там само.

¹³ Там само.

відділень, а різницю привласнював. За 18 місяців таким способом привласнено наркотичних засобів на суму понад 200 000 грн. Також він примушував підлеглих медичних працівників приховувати фактичні витрати препаратів.

Основне діяння кваліфікується за ч. 3 ст. 308 КК України як заволодіння наркотичними засобами шляхом зловживання службовим становищем в особливо великому розмірі, додатково - за ч. 2 ст. 364 КК України як зловживання владою або службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки, можливе додаткове діяння за ст. 366 КК України (службове підроблення), якщо встановлено фальсифікацію документів. Кваліфікація здійснюється за сукупністю злочинів.

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація дій М. за сукупністю трьох злочинів відповідно до статей 308, 364 та 366 КК України потребує детального аналізу кожного компонента його злочинної діяльності та розуміння меж поглинання одних діянь іншими. Основне діяння - привласнення наркотичних засобів в особливо великому розмірі - кваліфікується за частиною 3 статті 308 КК України, оскільки загальна кількість привласнених наркотичних засобів перевищує встановлений таблицями малих, великих та особливо великих розмірів поріг особливо великого розміру згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2013 року № 333.

Диспозиція частини 1 статті 308 КК України прямо передбачає такий спосіб заволодіння, як зловживання службовим становищем, що повністю відповідає характеру дій головного лікаря. Однак важливо розуміти, що стаття 308 КК України охоплює лише ті аспекти зловживання службовим становищем, які безпосередньо спрямовані на заволодіння наркотичними засобами. Інші прояви службових зловживань, що виходять за межі цієї мети, утворюють самостійні склади злочинів та потребують додаткової кваліфікації.

Кваліфікація додаткового діяння за частиною 2 статті 364 КК України обґрунтовується тим, що примушування підлеглих медичних працівників приховувати фактичні витрати препаратів становить самостійне використання

службовою особою влади всупереч інтересам служби. Стаття 364 КК України встановлює відповідальність за використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом інтересам. Масштабне порушення системи контролю за обігом наркотичних засобів в обласній лікарні безспірно становить тяжкі наслідки у розумінні частини 2 статті 364 КК України, що обґрунтовує застосування кваліфікуючої ознаки.

Статус головного лікаря як службової особи має принципове значення для кваліфікації усіх аспектів його діяльності. Стаття 18 КК України визначає службовими особами тих, хто постійно чи тимчасово обіймає в установах посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Головний лікар обласної лікарні безспірно належить до цієї категорії, оскільки здійснює загальне керівництво медичним закладом, має повноваження щодо призначення та звільнення працівників, визначення внутрішньої організації роботи та несе відповідальність за дотримання всіх нормативних вимог, включаючи правила обігу наркотичних засобів.

Можлива додаткова кваліфікація за статтею 366 КК України (службове підроблення) залежить від конкретних доказів фальсифікації офіційних документів. Стаття 366 КК України встановлює відповідальність за внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, підроблення, знищення, приховування офіційних документів. Якщо буде встановлено, що М. не обмежувався усними розпорядженнями, а вносив завідомо неправдиві відомості до офіційної звітності про рух наркотичних засобів, це утворюватиме самостійний склад службового підроблення.

Застосування правил сукупності злочинів у даному випадку обґрунтовується пунктом 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 4, який прямо вказує на необхідність кваліфікації за сукупністю злочинів у випадках, коли особа здійснювала незаконні операції з наркотичними

засобами і водночас вчиняла інші самостійні злочини. Кожне з діянь М. має самостійний об'єкт кримінально-правової охорони та не поглинається повністю іншими, що робить застосування статті 33 КК України обов'язковим.

Таблиця 2.3.

Ознаки зловживання службовим становищем у сфері наркообігу

Ознака	Характеристика	Прояви у сфері наркообігу	Правові наслідки
Суб'єкт	Службова особа	Медичні працівники, управлінці	Спеціальна відповідальність
Об'єктивна сторона	Використання повноважень всупереч інтересам	Незаконні розпорядження, фіктивні призначення	Порушення порядку обігу
Суб'єктивна сторона	Умисел	Усвідомлення протиправності	Кваліфікований умисел
Наслідки	Істотна шкода	Порушення контролю, створення ризиків	Тяжкі наслідки для здоров'я

2.3. Кваліфікація дій, вчинених організованою злочинною групою

Кваліфікація злочинів, вчинених організованою злочинною групою у сфері заволодіння наркотичними засобами, становить одну з найбільш складних проблем сучасного кримінального права. Особливо кваліфікуюча ознака "вчинення організованою злочинною групою" за ч. 4 ст. 308 КК

України⁶ суттєво підвищує суспільну небезпечність діяння та тягне за собою більш суворе покарання.

Судова практика підтверджує складність кваліфікації злочинів, вчинених організованими групами у сфері наркообігу. За результатами дослідження А.А. Вознюка та І.М. Будіка, "близько 40% злочинів, учинених злочинними організаціями у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів"¹⁵ становлять значну частку від загальної кількості справ про організовану злочинність. Це свідчить про високу привабливість даної сфери для організованих злочинних груп.

Дослідники також відзначають проблеми правозастосування: "13,6% підсудних відбулося через недоведення правозастосовними органами вчинення особою злочину, передбаченого ст. 255 КК України". Крім того, "51,4% засуджених призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (із застосуванням ст. 69 КК України), а 92,7% засуджених покарання призначається або в мінімально можливих межах санкції ст. 255 КК України"¹⁵.

Концептуальною основою кваліфікації є розуміння організованої злочинної групи як якісно іншої форми співучасті порівняно з простою групою осіб за попередньою змовою. Організована група характеризується не лише кількісними параметрами (три і більше осіб), але й якісними характеристиками: стійкістю, організованістю, заздалегідь організованим характером та специфічними цілями діяльності.

Критерії визначення організованої злочинної групи за постановою Пленуму ВСУ

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини,

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

¹⁵ Вознюк А.А., Будік І.М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 74, ч. 2. С. 199-207.

¹⁵ Там само.

вчинені стійкими злочинними об'єднаннями"¹¹ надає детальні роз'яснення щодо кваліфікації злочинів, вчинених організованими групами. Ця постанова має пряме відношення до кваліфікації за ч. 4 ст. 308 КК України та допомагає розмежувати організовану злочинну групу від інших форм співучасті.

Пункт 1 Постанови встановлює загальні критерії: "організованою групою є стійке об'єднання трьох і більше осіб, які попередньо організувалися (об'єдналися) для вчинення одного чи кількох злочинів і характеризуються розподілом функцій учасників групи при підготовці або вчиненні злочину (злочинів), наявністю організатора (керівника) та заздалегідь розробленого плану злочинної діяльності"¹¹.

Пункт 2 конкретизує ознаки стійкості: "стійкість групи може підтверджуватися такими ознаками: тривалість існування групи і злочинної діяльності; стабільність складу групи та організаційних структур, ієрархічність побудови групи; згуртованість учасників, їх підготовленість до вчинення злочинів; наявність лідера та дисципліни у групі; розподіл ролей і функцій між учасниками групи; планування злочинної діяльності; наявність внутрішньогрупових норм поведінки і відповідальності за їх порушення"¹¹.

Пункт 3 встановлює особливості організованості: "організованість групи може характеризуватися попередньою підготовкою злочинів та розподілом ролей між співучасниками, забезпеченням заходів щодо приховування злочинів, підшукуванням об'єктів злочинних посягань, технічним оснащенням, організацією взаємодії з іншими злочинними групами"¹¹.

Пункт 5 встановлює критерії злочинної організації: "злочинною організацією є об'єднання організованих груп чи учасників таких груп на основі розподілу між ними функцій з метою здійснення злочинної діяльності

---

¹¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>

¹¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>

або встановлення контролю над певними сферами злочинної діяльності чи територіями для отримання матеріальних благ"¹¹.

Пункт 7 роз'яснює особливості кваліфікації: "якщо організована група створювалася для вчинення одного злочину, але фактично вчинила кілька злочинів, всі вони повинні кваліфікуватися як вчинені організованою групою"¹¹.

Відповідно до роз'яснень Пленуму, організована злочинна група характеризується стійкістю складу учасників, розподілом ролей між ними, узгодженістю дій при підготовці або вчиненні одного чи кількох злочинів. Ці критерії мають особливе значення для правильної кваліфікації злочинів у сфері заволодіння наркотичними засобами, оскільки така діяльність часто вимагає високого рівня організації та координації.

Порівняльна характеристика форм співучасті у наркозлочинах демонструє принципові відмінності між групою за попередньою змовою та організованою злочинною групою. Якщо для першої характерні ситуативна стійкість зв'язків, короткострокова тривалість існування, відсутня або мінімальна структурованість, епізодичне планування, можлива спеціалізація, ситуативний розподіл ролей та епізодичні корупційні зв'язки, то для організованої злочинної групи притаманні постійна стійкість зв'язків, довгострокова тривалість існування, чітка ієрархія, систематичне планування, обов'язкова спеціалізація, постійний розподіл ролей та систематичні корупційні зв'язки.

---

¹¹ Там само.

¹¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>

Порівняльна характеристика форм співучасті у наркозлочинах

Ознака	Група за попередньою змовою	Організована злочинна група	Злочинна організація
Кількість учасників	Два і більше	Три і більше	П'ять і більше
Стійкість зв'язків	Ситуативна	Постійна	Довготривала
Тривалість існування	Короткострокова	Довгострокова	Багаторічна
Структурованість	Відсутня або мінімальна	Чітка ієрархія	Складна ієрархія
Планування	Епізодичне	Систематичне	Стратегічне
Спеціалізація	Можлива	Обов'язкова	Глибока спеціалізація
Розподіл ролей	Ситуативний	Постійний	Професійний
Корупційні зв'язки	Епізодичні	Систематичні	Розгалужені

Встановлення ознак організованої злочинної групи має принципове значення для правильної кваліфікації за ч. 3 ст. 308 КК України. Кожна з конститутивних ознак повинна бути доведена за допомогою відповідних доказів та отримати належну правову оцінку. Основними ознаками організованої злочинної групи є кількісна ознака (три і більше осіб), стійкість (тривалі зв'язки між учасниками), організованість (чітка структура та ієрархія), заздалегідь організований характер (створення до вчинення конкретних злочинів), спеціалізація (розподіл ролей та функцій) та планування (підготовка злочинної діяльності).

Практичний приклад встановлення ознак ілюструє справа групи з 5 осіб, яка функціонувала протягом 8 місяців. Лідер групи (колишній провізор)

організував систему викрадення наркотичних засобів з аптек через корумпованих працівників. Група мала чітку структуру: лідер-організатор, два "вербувальники" аптечних працівників, координатор збуту та "касир", що здійснював розрахунки. За період діяльності викрадено наркотичних засобів на суму понад 500 000 грн.

Кількісна ознака підтверджується наявністю 5 постійних учасників, що доказується показаннями свідків, учасників та документами. Стійкість проявляється у 8 місяцях існування, незмінному складі основних учасників, регулярних контактах та зустрічах, що доказується аналізом телефонних переговорів та показаннями. Організованість характеризується чіткою ієрархією з визначеним лідером, розподілом функцій між учасниками та координацією дій, що доказується показаннями учасників та аналізом ролей. Заздалегідь організований характер проявляється у створенні до вчинення конкретних злочинів та плануванні загальної злочинної діяльності, що доказується показаннями про обставини створення. Спеціалізація виражається у розподілі ролей: лідер здійснював загальне керівництво та прийняття рішень, вербувальники займалися залученням нових співучасників, координатор організував збут, касир здійснював фінансові операції, що доказується аналізом конкретних дій кожного. Така система доказів обґрунтовує кваліфікацію за ч. 4 ст. 308 КК України для всіх учасників.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація всіх учасників за частиною 3 статті 308 КК України потребує всебічного аналізу відповідності конкретних обставин справи нормативним вимогам до ознак організованої злочинної групи. Кількісна ознака, що вимагає наявності трьох і більше осіб згідно з частиною 4 статті 28 КК України, у даному випадку виконана з надлишком - група складалася з п'яти постійних учасників. Пункт 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 підтверджує достатність трьох осіб для утворення організованої групи, тому наявність п'яти учасників безспірно задовольняє цю законодавчу вимогу.

Стійкість як конститутивна ознака організованої групи має особливе значення для відмежування від менш тяжких форм співучасті. Пункт 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 визначає стійкість через сукупність таких критеріїв, як тривалість існування групи і злочинної діяльності, стабільність складу групи та організаційних структур, ієрархічність побудови групи, згуртованість учасників та їх підготовленість до вчинення злочинів. Функціонування групи протягом восьми місяців з незмінним складом основних учасників, регулярними контактами та координованими діями повністю відповідає законодавчим критеріям стійкості.

Організованість групи проявляється у чіткій ієрархічній структурі з визначеним лідером та спеціалізованим розподілом функцій між учасниками. Пункт 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 прямо вказує на необхідність наявності розподілу функцій учасників групи, організатора (керівника) та заздалегідь розробленого плану спільної злочинної діяльності. У розглядуваній справі колишній провізор виконував функції загального керівництва та стратегічного планування, два "вербувальники" спеціалізувалися на залученні нових співучасників з числа аптечних працівників, координатор збуту організовував реалізацію викрадених наркотичних засобів, а "касир" відповідав за фінансові операції та розрахунки між учасниками.

Заздалегідь організований характер групи є ключовою ознакою, що відрізняє організовану злочинну групу від ситуативних об'єднань для вчинення конкретних злочинів. Частина 4 статті 28 КК України чітко вимагає, щоб особи попередньо організувалися для вчинення одного чи кількох кримінальних правопорушень. Встановлення факту створення групи до початку конкретних епізодів викрадення наркотичних засобів та розробка загального плану злочинної діяльності підтверджують наявність цієї обов'язкової ознаки.

Принцип індивідуальної відповідальності співучасників, закріплений у статті 9 КК України, набуває особливого значення при кваліфікації діянь учасників організованих злочинних груп. Ця стаття встановлює, що особи, які вчинили злочин у співучасті, несуть кримінальну відповідальність за статтею Особливої частини Кодексу, яка передбачає відповідальність за вчинений ними злочин. Важливо розуміти, що всі учасники організованої групи незалежно від конкретної ролі у вчиненні окремих епізодів злочинної діяльності несуть однакову відповідальність за частиною 4 статті 308 КК України, оскільки сам факт участі в організованій злочинній групі розглядається як особливо кваліфікуюча ознака, що підвищує ступінь суспільної небезпечності діяння кожного учасника.

Таблиця 2.5.

Доказування ознак організованої злочинної групи

Ознака	Докази	Джерела доказів	Особливості встановлення
Кількість	Персональні дані учасників	Показання, документи	Мінімум 3 особи
Стійкість	Тривалість зв'язків	Телефонні переговори, зустрічі	Не менше кількох місяців
Організованість	Структура, ієрархія	Показання учасників	Чіткий розподіл ролей
Заздалегідь організований характер	Обставини створення	Показання засновників	Створення до злочинів
Спеціалізація	Конкретні функції	Аналіз дій	Професійний підхід

2.4. Розмежування складів злочинів у разі конкуренції правових норм

Конкуренція кримінально-правових норм у сфері злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами, становить складну теоретичну та практичну проблему, що вимагає глибокого розуміння системи кримінального законодавства та правил кваліфікації злочинів. Особливістю ст. 308 КК України⁶ є її потенційна конкуренція з численними іншими нормами Особливої частини КК України.

Стаття 8 КК України встановлює правила застосування кримінального закону у часі: "кримінальний закон, що встановлює злочинність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, зворотної дії в часі не має".

Частина 2 цієї статті встановлює принцип зворотної дії: "кримінальний закон, що пом'якшує покарання або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набуття таким законом чинності".

Частина 3 ст. 8 КК України встановлює правило конкуренції норм: "якщо злочин передбачений загальною та спеціальною нормами, сукупність злочинів відсутня і кримінальна відповідальність настає за спеціальною нормою"⁶.

Стаття 33 КК України встановлює поняття сукупності злочинів: "сукупністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. При сукупності злочинів особа несе кримінальну відповідальність за кожний вчинений злочин за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу".

Стаття 35 КК України встановлює поняття повторності: "повторністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених

тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу. Повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин була погашена або знята"⁶⁶.

Проблеми правозастосування у справах про заволодіння наркотичними засобами підтверджуються емпіричними дослідженнями. Особливо проблематичною є практика укладення угод про визнання винуватості. Як зазначають дослідники, "досить часто з такими суб'єктами укладають угоди про визнання винуватості (57,1%). Починаючи з 2017 р., ці угоди укладено із 95,2% засуджених". Водночас, "майже 40% засуджених реально не відбуває покарання у виді позбавлення волі на певний строк, оскільки їх звільняють від відбування покарання з випробуванням"¹⁵¹⁵. Такий стан правозастосування свідчить про необхідність удосконалення механізмів притягнення до відповідальності у сфері наркозлочинності.

Конституційні засади застосування кримінального закону закріплені у статті 8 Конституції України: "в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Закон та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй".

Стаття 58 Конституції України встановлює принцип недопустимості зворотної дії закону: "закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення".

Стаття 61 Конституції України закріплює принцип *ne bis in idem*: "ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне і те саме правопорушення".

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

¹⁵ Вознюк А.А., Будік І.М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 74, ч. 2. С. 199-207.

Стаття 62 Конституції України встановлює презумпцію невинуватості: "особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду"¹⁶.

Конкуренція ст. 308 КК України з нормами про злочини проти власності виникає через те, що наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги одночасно є майновими цінностями та спеціальними предметами кримінально-правової охорони. Найчастіше така конкуренція виникає зі статтями 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 190 (шахрайство) та 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) КК України.

Таблиця 2.6.

Конкуренція з нормами про злочини проти власності

Норма України	КК	Характер конкуренції	Правило вирішення	Приклад	Обґрунтування
Ст. (Крадіжка)	185	Загальна - спеціальна	Пріоритет ст. 308	Викрадення наркотиків з аптеки	Спеціальний предмет
Ст. (Грабіж)	186	Загальна - спеціальна	Пріоритет ст. 308	Відкрите заволодіння морфіном	Спеціальний предмет
Ст. (Шахрайство)	190	Загальна - спеціальна	Пріоритет ст. 308	Обман при отриманні рецептурних препаратів	Спеціальний предмет і спосіб

¹⁶ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Ст. 191 (Привласнення))	Загальна - спеціальна	Пріоритет ст. 308	Привласнення наркотиків медпрацівнико м	Спеціальний предмет і суб'єкт
--------------------------------	--------------------------	----------------------	--	-------------------------------------

Правило розмежування базується на принципі спеціальності норми - ст. 308 КК України є спеціальною щодо загальних норм про злочини проти власності. Як зазначено у ч. 3 ст. 8 КК України: "якщо злочин передбачений загальною та спеціальною нормами, сукупність злочинів відсутня і кримінальна відповідальність настає за спеціальною нормою"⁶.

Стаття 9 КК України конкретизує принцип індивідуалізації відповідальності: "особи, які вчинили злочин у співучасті, несуть кримінальну відповідальність за цією статтею та статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає відповідальність за вчинений ними злочин. Організатори та підбурювачі несуть кримінальну відповідальність за статтею Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин, з посиланням на статтю 27 цього Кодексу"⁶.

Якщо предметом злочину є наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, що перебувають у законному обігу, кваліфікація здійснюється виключно за ст. 308 КК України незалежно від способу заволодіння. Винятком є випадки змішаного предмета, коли одночасно викрадаються наркотичні засоби та звичайне майно - тоді кваліфікація здійснюється за сукупністю злочинів відповідно до ст. 33 КК України.

Судова практика щодо конкуренції спеціальних та загальних норм:

Принципи розмежування спеціальних та загальних норм, сформульовані Верховним Судом у справах про злочини проти власності, мають пряме відношення до кваліфікації злочинів за ст. 308 КК України. Касаційний кримінальний суд у постанові від 15 березня 2018 року підкреслив, що при

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

вирішенні питання про застосування кваліфікуючих ознак вирішальне значення мають фактичні обставини справи та правильне встановлення всіх елементів складу злочину¹².

У постанові від 8 лютого 2018 року Верховний Суд встановив загальні критерії малозначності: "формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу злочину, відсутність притаманної злочину суспільної небезпеки та невідповідність між фактично вчиненим діянням і умислом на заподіяння істотної шкоди"¹². Ці критерії теоретично можуть застосовуватися при оцінці граничних випадків кваліфікації за ст. 308 КК України, проте специфіка наркотичних засобів як предмета злочину зазвичай виключає можливість визнання таких діянь малозначними.

Характерним прикладом конкуренції з нормами про власність є справа, де група з трьох осіб проникла до приватної клініки в нічний час та викрала з сейфа 100 ампул морфіну (вартістю 15 000 грн), а також готівкові кошти в сумі 50 000 грн та медичне обладнання вартістю 30 000 грн. У даному випадку маємо різні предмети: наркотичні засоби (морфін) як спеціальний предмет, готівкові кошти та медичне обладнання як звичайне майно. Спосіб заволодіння - викрадення (таємне вилучення). Конкуренція виникає між ст. 308 КК України та ст. 185 КК України. Кваліфікація здійснюється за ч. 1 ст. 308 КК України (викрадення наркотичних засобів) та за ч. 3 ст. 185 КК України (крадіжка майна у великому розмірі) за сукупністю злочинів, оскільки різні предмети.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація за сукупністю злочинів відповідно до статей 308 та 185 КК України обґрунтовується принципом диференційованого підходу до різних категорій предметів злочинного посягання та застосуванням фундаментального правила співвідношення загальних та спеціальних

---

¹² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

¹² Там само.

кримінально-правових норм. Щодо заволодіння наркотичними засобами застосовується частина 3 статті 8 КК України, яка встановлює принципове правило: якщо злочин передбачений загальною та спеціальною нормами, сукупність злочинів відсутня і кримінальна відповідальність настає за спеціальною нормою.

Стаття 308 КК України є спеціальною щодо статті 185 КК України при заволодінні наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами, що обґрунтовується наявністю спеціального предмета злочинного посягання. Морфін, що був викрадений з сейфа приватної клініки, включений до Списку II Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 770, та на момент вчинення злочину перебував у законному обігу медичної установи. Саме це обґрунтовує застосування спеціальної норми - статті 308 КК України замість загальної норми про крадіжку.

Принципово інша ситуація складається щодо готівкових коштів та медичного обладнання, які не належать до предметів, що охороняються спеціальними нормами розділу XIII КК України. Ці об'єкти є звичайним майном у розумінні норм про злочини проти власності, тому заволодіння ними кваліфікується за загальними правилами. Стаття 185 КК України встановлює відповідальність за таємне викрадення чужого майна, а частина 3 цієї статті передбачає кваліфікуючу ознаку вчинення у великому розмірі. Загальна вартість викрадених готівкових коштів та медичного обладнання у сумі 80 000 гривень значно перевищує встановлений законом поріг великого розміру для злочинів проти власності.

Застосування правил сукупності злочинів у даному випадку регламентується статтею 33 КК України, яка встановлює, що сукупністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. Ключовим фактором є те, що різні предмети злочинного посягання (наркотичні засоби та звичайне майно)

обумовлюють застосування різних кримінально-правових норм, що є підставою для кваліфікації за сукупністю злочинів.

Пункт 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності" надає важливе роз'яснення щодо застосування спеціальних норм при наявності спеціального предмета злочину. Постанова встановлює, що якщо предметом посягання є речі, вилучені з цивільного обігу або обіг яких обмежений, дії винного слід кваліфікувати за відповідними статтями, що передбачають відповідальність за злочини проти встановленого порядку обігу таких речей. Це роз'яснення повністю підтверджує правильність застосування статті 308 КК України для кваліфікації заволодіння морфіном як наркотичним засобом з обмеженим обігом.

Роз'яснення Пленуму ВСУ щодо злочинів проти власності

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності"

Пункт 1 Постанови встановлює загальні засади: "при розгляді справ про злочини проти власності судам слід виходити з того, що об'єктом цих злочинів є суспільні відносини власності як економічна категорія, що характеризується належністю матеріальних благ конкретним особам і забезпечується правом володіння, користування і розпорядження ними"¹².

Пункт 3 роз'яснює поняття чужого майна: "чужим для винного є майно, яке належить іншим особам на праві власності або на інших законних підставах. Не є чужим майно, яке перебуває у спільній власності винного з іншими особами"¹².

Пункт 22 встановлює правила кваліфікації при спеціальному предметі: "якщо предметом посягання є речі, вилучені з цивільного обігу або обіг яких обмежений, дії винного слід кваліфікувати за відповідними статтями, що

---

¹² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

передбачають відповідальність за злочини проти встановленого порядку обігу таких речей"¹².

Внутрішньо системна конкуренція між різними статтями розділу XIII КК України є особливо складною, оскільки всі вони мають спільний родовий об'єкт - суспільні відносини у сфері здоров'я населення та публічної моралі. Найчастіше виникає конкуренція між ст. 308 та ст. 307 КК України (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів). Основний критерій розмежування - джерело походження наркотичних засобів: ст. 308 КК України застосовується при заволодінні речовинами з законного обігу, а ст. 307 КК України - при операціях з речовинами, що вже перебувають у незаконному обігу.

Складним прикладом конкуренції є справа лікаря К., який систематично привласнював фентаніл з лікарні (загалом 50 ампул), а потім зберігав його вдома та частково продавав через інтернет-мережі. Загальна тривалість злочинної діяльності склала 4 місяці. Аналіз етапів злочинної діяльності показує, що привласнення з лікарні стосується речовин в законному обігу (ст. 308 КК України), зберігання вдома - речовин в незаконному обігу (ст. 309 КК України), збут через інтернет - речовин в незаконному обігу (ст. 307 КК України). Варіанти кваліфікації включають кваліфікацію за сукупністю злочинів (ст. 308 + ст. 307 КК України) або за ст. 308 КК України як продовжуваний злочин, при цьому обрання варіанта залежить від єдності умислу та часових проміжків між діями.

Законодавче обґрунтування кваліфікації:

Кваліфікація дій К. потребує ретельного аналізу єдності злочинного умислу та послідовності етапів злочинної діяльності для вирішення питання про застосування правил сукупності злочинів або кваліфікації як єдиного продовжуваного злочину. Перший варіант кваліфікації - за сукупністю

---

¹² Там само.

злочинів відповідно до статей 308 та 307 КК України - ґрунтується на розмежуванні статусу наркотичних засобів на різних етапах діяльності обвинуваченого.

Стаття 33 КК України встановлює, що сукупністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. Ключовим для застосування цього правила є розуміння того, що стаття 308 КК України охоплює лише заволодіння наркотичними засобами, що перебувають у законному обігу, тоді як стаття 307 КК України регулює операції з речовинами, що вже знаходяться в незаконному обігу.

Привласнення фентанілу з лікарні кваліфікується за статтею 308 КК України, оскільки на цьому етапі наркотичні засоби перебували у законному обігу медичної установи та були ввірені лікарю для використання в медичних цілях. Натомість подальше зберігання привласнених речовин вдома та їх збут через інтернет-мережі стосується вже наркотичних засобів, що перебувають у незаконному обігу, оскільки вони були вилучені з легального медичного обігу протиправним шляхом.

Пункт 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 надає принципово важливе роз'яснення, встановлюючи, що не визнається незаконним придбання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, якщо воно здійснено у відповідності до вимог статті 27 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори". Домашнє зберігання привласнених з лікарні наркотичних засобів не відповідає жодному з передбачених законом випадків правомірного володіння, тому кваліфікується як незаконне зберігання за статтею 307 КК України.

Альтернативний варіант кваліфікації як продовжуваного злочину за статтею 308 КК України може застосовуватися лише у випадку встановлення єдності злочинного умислу з самого початку злочинної діяльності. Стаття 36

КК України визначає продовжуваний злочин як злочин, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним умислом і спрямованих на досягнення загальної злочинної мети. Якщо буде доведено, що умисел на подальший збут привласнених наркотичних засобів виник одночасно з формуванням наміру на їх привласнення з лікарні, всі наступні дії (зберігання та збут) можуть розглядатися як реалізація єдиного злочинного наміру.

Верховний Суд у постанові від 24 жовтня 2018 року підкреслив критичну важливість встановлення моменту формування умислу на збут наркотичних засобів, зазначивши, що про такий умисел може вказувати сукупність обставин, включаючи поведінку обвинуваченого під час вчинення злочину, кількість наркотичних засобів, спосіб їх упакування та методи приховування. Ретельний аналіз цих обставин у кожному конкретному випадку є вирішальним для правильної кваліфікації діянь обвинуваченого та застосування відповідних правових норм.

Таблиця 2.7.

Конкуренція з іншими злочинами у сфері наркообігу

Стаття КК	Предмет регулювання	Джерело речовин	Критерій розмежування	Приклад
Ст. 307	Незаконний обіг	Незаконний обіг	Статус речовин	Збут викрадених наркотиків
Ст. 309	Вживання	Будь-яке	Спосіб використання	Ін'єкція викраденого морфіну
Ст. 310	Схиляння до вживання	Будь-яке	Мета дій	Пропозиція спробувати наркотик
Ст. 320	Порушення правил обігу	Законний обіг	Характер порушення	Недотримання умов зберігання

Конкуренція ст. 308 КК України із нормами про службові злочини має особливу складність через подвійну природу службових повноважень у сфері наркообігу. З одного боку, службові особи мають спеціальні повноваження щодо обігу наркотичних засобів, з іншого - їх дії можуть порушувати загальні принципи службової діяльності. Найчастіше виникає конкуренція зі ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем), ст. 365 (перевищення влади або службових повноважень), ст. 366 (службове підроблення) та ст. 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди) КК України.

Правила вирішення конкуренції із службовими злочинами включають наступні положення. Стаття 308 є спеціальною щодо ст. 364 КК України у частині зловживання службовим становищем для заволодіння наркотичними засобами, але якщо службова особа порушує інші аспекти службової діяльності - кваліфікація здійснюється за сукупністю. При підробленні документів для заволодіння завжди застосовується сукупність ст. 308 та ст. 366 КК України, оскільки службове підроблення не поглинається ст. 308. При отриманні неправомірної вигоди наркотичними засобами виникає конкуренція норм, а при отриманні грошового неправомірної вигоди за надання доступу - сукупність злочинів.

Практичний приклад складної конкуренції ілюструє справа завідуючого відділенням лікарні С., який отримував від пацієнтів грошові винагороди за призначення сильнодіючих знеболювальних (фентаніл, морфін), а частину призначених препаратів привласнював собі, підробляючи медичну документацію про їх використання. Аналіз множинності правопорушень показує, що основне діяння - привласнення наркотичних засобів (ст. 308 КК України), спосіб - зловживання службовим становищем (охоплюється ст. 308), додаткові діяння включають отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) та службове підроблення документів (ст. 366 КК України).

Кваліфікація здійснюється за сукупністю злочинів - ст. 308 + ст. 368 + ст. 366 КК України.

Законодавче обґрунтування кваліфікації: Кваліфікація дій С. за сукупністю трьох злочинів обґрунтовується комплексним аналізом:

Щодо ст. 308 КК України (привласнення наркотичних засобів): диспозиція ч. 1 ст. 308 КК України передбачає "привласнення наркотичних засобів шляхом зловживання службовим становищем; ст. 18 КК України визначає завідуючого відділенням як службову особу⁶; привласнення призначених пацієнтам препаратів є класичним зловживанням службовим становищем;

Щодо ст. 368 КК України (отримання неправомірної вигоди): ст. 368 КК України встановлює відповідальність за "прийняття... неправомірної вигоди за вчинення... дії з використанням влади чи службового становища"⁶; отримання грошей за призначення наркотичних засобів є самостійним злочином; ст. 308 КК України не охоплює корупційний аспект діяльності;

Щодо ст. 366 КК України (службове підроблення): ст. 366 КК України передбачає відповідальність за "внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей"⁶; підроблення медичної документації про використання препаратів є самостійним діянням; фальсифікація документів виходить за межі способу привласнення;

Щодо сукупності злочинів: ст. 33 КК України вимагає кваліфікації за сукупністю при вчиненні злочинів за "різними статтями Особливої частини"⁶; п. 23 Постанови Пленуму ВСУ № 4 прямо вказує на сукупність при вчиненні "інших самостійних злочинів"¹⁰; кожне діяння має самостійний склад та не поглинається іншими.

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁶ Там же.

¹⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004700-02>

Практичні рекомендації щодо вирішення конкуренції норм базуються на чіткому алгоритмі, який включає ідентифікацію всіх потенційно застосовних норм через аналіз об'єкта, предмета, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін та встановлення всіх порушених суспільних відносин. Наступним етапом є встановлення характеру конкуренції (загальна - спеціальна норма, частина - ціле, конкуренція спеціальних норм) та застосування принципів вирішення (принцип спеціальності, принцип повноти охоплення діяння, принцип справедливості покарання). Далі здійснюється перевірка необхідності додаткової кваліфікації через аналіз охоплення всіх аспектів злочинної поведінки та встановлення самостійності окремих діянь. Завершальним етапом є формулювання остаточної кваліфікації з обґрунтуванням вибору конкретної норми та мотивуванням відхилення альтернативних варіантів.

Таблиця 2.8.

Алгоритм вирішення конкуренції кримінально-правових норм

Етап	Зміст	Критерії оцінки	Результат
Ідентифікація	Визначення всіх застосовних норм	Склад злочину	Перелік норм
Характер конкуренції	Встановлення типу конкуренції	Співвідношення норм	Тип конкуренції
Принципи вирішення	Застосування правових принципів	Спеціальність, повнота	Пріоритетна норма
Додаткова кваліфікація	Перевірка необхідності сукупності	Самостійність діянь	Остаточна структура
Формулювання	Обґрунтування кваліфікації	Повнота мотивування	Кваліфікація

Розділ 3. АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ЗА ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Судова практика у справах про злочини, передбачені ст. 308 КК України⁶, відіграє ключову роль у формуванні єдиних підходів до кваліфікації та призначення покарання за заволодіння наркотичними засобами з законного обігу. Аналіз судових рішень дозволяє виявити тенденції правозастосування, проблемні питання кваліфікації та ефективність кримінально-правових засобів протидії цим суспільно небезпечним діянням.

Судова практика надає можливість узагальнити результати діяльності судів, що має вираження у багаторазовому прийнятті об'єктивованих і однакових рішень з метою застосування чинного законодавства та аналізу й узагальнення рішень, надання роз'яснень у складних кримінальних провадженнях¹⁹.

Кримінальні правопорушення проти здоров'я населення, як зазначає Ю.В. Баулін, залежно від безпосереднього об'єкта, особливостей предмета та об'єктивної сторони класифікуються у 4 групи. До II групи належать кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами та іншими предметами, небезпечними для здоров'я населення, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення (статті 308, 312, 313, 318, 319 КК України)¹⁹.

Емпіричну базу дослідження склали вироки судів за період 2022-2024 років, розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень, а також дані судової статистики, розміщені на веб-порталі "Судова влада України"²⁰. Загальна кількість проаналізованих судових рішень становить 150 вироків, що

---

19. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. 680 с.

19. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. 680 с.

²⁰ Судова влада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://court.gov.ua/>

забезпечує репрезентативність дослідження та дозволяє виявити стійкі тенденції правозастосування.

Соціально-демографічні ознаки особи злочинця мають важливе значення для розуміння детермінант злочинної поведінки у сфері заволодіння наркотичними засобами. Як слушно зазначають О.М. Джужа та А.В. Микитчик, соціально-демографічні ознаки злочинця включають стать, вік, освіту, місце народження і проживання, громадянство та інші відомості демографічного характеру. Ці ознаки притаманні будь-якій особі і самі по собі не мають кримінологічного значення. Але у статистичній сукупності осіб, які вчинили злочини, соціально-демографічні ознаки дають важливу інформацію, без якої неможлива повна кримінологічна характеристика особи злочинця²¹.

Аналіз гендерної структури злочинців показує значне переважання осіб чоловічої статі. За період 2022-2024 років частка жінок серед засуджених за ст. 308 КК України становила 15% (22 особи), тоді як чоловіки склали 85% (128 осіб). Така гендерна диспропорція узгоджується із загальними тенденціями наркозлочинності та відображає специфіку мотивації злочинної поведінки у цій сфері.

Аналіз громадянства засуджених осіб демонструє, що переважна більшість злочинів вчиняється громадянами України. За досліджуваний період 99% засуджених мали українське громадянство, лише в одному випадку злочинцем був громадянин Латвійської Республіки. Така статистика свідчить про національний характер проблеми та підтверджує необхідність зосередження зусиль на внутрішніх механізмах протидії злочинності у сфері наркообігу.

Віковий розподіл засуджених має яскраво виражену специфіку, що вирізняє злочини за ст. 308 КК України від інших категорій кримінальних правопорушень. Найчисленнішою групою є особи віком від 30 до 50 років, які становлять 91% від загальної кількості засуджених. Частка осіб віком від 50

---

²¹ Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В.В. Чернея. Київ: Освіта України, 2020. 612 с.

до 65 років становить 6%, від 25 до 30 років - 3%. Примітно, що серед засуджених за досліджуваний період не було жодної особи молодше 25 років, що свідчить про специфічний характер цих злочинів та їх зв'язок з тривалою наркотичною залежністю.

Освітній рівень засуджених осіб характеризується наступними показниками: особи з повною загальною середньою освітою становлять 69% (103 особи), з середньо-спеціальною та професійно-технічною освітою - 19% (28 осіб), з вищою та базовою вищою освітою - 10% (15 осіб), з базовою загальною освітою - 2% (3 особи). Переважання осіб з середньою освітою може свідчити про соціальну дезадаптацію та обмежені можливості легального працевлаштування.

Таблиця 3.1.

**Соціально-демографічні характеристики засуджених за ст. 308
КК України (2022-2024 рр.)**

Характеристика	Показник	Кількість осіб	Частка (%)
Стать	Чоловіки	128	85
	Жінки	22	15
Вік	До 25 років	0	0
	25-30 років	5	3
	30-50 років	136	91
	50-65 років	9	6
	Понад 65 років	0	0
Освіта	Вища	15	10
	Середньо-спеціальна	28	19
	Повна загальна середня	103	69
	Базова загальна	3	2
Громадянство	Україна	149	99
	Інше	1	1

Аналіз сімейного стану засуджених осіб показує, що переважна більшість (77% або 115 осіб) є неодруженими, тоді як одружених осіб лише 23% (35 осіб). Цей показник підтверджує тезу про антикриміногенну роль сім'ї як соціального інституту. Як слушно зазначають О.М. Джужа та А.В. Микитчик, сім'я як соціальний фактор і один з найважливіших соціальних інститутів є вагомим засобом антикриміногенного характеру²¹.

Соціально-рольові ознаки засуджених осіб розкривають їх функції в системі суспільних відносин. Як зазначає Б.М. Головкін, соціально-рольові ознаки характеризують соціальну неоднорідність контингенту злочинців, їх соціальні зв'язки, сімейні, трудові, побутові, дозвілєві відносини, спосіб життя, соціальну позицію, місце в структурі суспільства, а також засвоєння моральних, соціальних, правових норм суспільства²².

Найбільшу групу за трудовим статусом становлять працездатні особи, що не працюють та не навчаються - 79% (118 осіб). Цей показник корелює з загальною статистикою наркозлочинності, де частка непрацюючих осіб становить 77%. Далі за чисельністю йдуть особи з інвалідністю - 10% (15 осіб), робітники - 9% (14 осіб), пенсіонери - 2% (3 особи).

Характерним прикладом службового злочину є справа, розглянута Тернопільським міськрайонним судом 04 березня 2024 року. Суд визнав винною гр. М. у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 308, ч. 3 ст. 308 КК України, та призначив їй покарання у виді 7 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських функцій, на строк 3 роки, з конфіскацією майна та позбавленням спеціального звання капрала поліції²³.

Засуджена М. перебувала на посаді поліцейського з обліку та збереження речових доказів і озброєння сектору логістики та матеріально-

---

²¹ Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В.В. Чернея. Київ: Освіта України, 2020. 612 с.

²² Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Б.М. Головкін та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.

²³ Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 04 березня 2024 року у справі № 607/13455/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117417297>

технічного забезпечення Тернопільського відділу поліції. Вона заволоділа наркотичним засобом канабіс загальною масою 65,842 грама та психотропною речовиною РVP масою 47,9843 грама, які були передані їй на зберігання як речові докази. Дії засудженої кваліфіковано за ч. 2 ст. 308 КК України як заволодіння наркотичними засобами шляхом зловживання службовим становищем та за ч. 3 ст. 308 КК України як заволодіння психотропними речовинами у особливо великих розмірах²³.

Морально-психологічні ознаки засуджених осіб визначають їх ставлення до суспільства, прийнятих у ньому соціальних цінностей та нормативно визначених форм поведінки. Аналіз судової практики показує, що 99% засуджених повністю визнали вину у скоєному діянні, лише 1% не визнали свою вину. Водночас усі засуджені усвідомлювали протиправність своїх дій та їх суспільну небезпечність.

Принципово важливим є мотив злочинної поведінки. Як зазначають В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько, мотив є елементом психологічного механізму злочинного діяння, який виражає ставлення особи до предмета чи об'єкта, що є метою дії. При здійсненні будь-яких дій особа керується певними спонуканнями, мотивами, що є відображенням у психіці потреб та інтересів індивіда²⁴.

Аналіз мотивації показує, що у 99% випадків мотив скоєння був споживацьким, лише у 1% випадків - корисливим. Це обумовлено тим, що переважна більшість засуджених є наркозалежними особами, які вчиняють злочини для задоволення власних потреб у наркотичних засобах.

---

²³ Там само.

²⁴ Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник. Харків: Право, 2019. 288 с.

**Соціально-рольові характеристики засуджених за ст. 308
КК України (2022-2024 рр.)**

Характеристика	Показник	Кількість осіб	Частка (%)
Сімейний стан	Неодружені	115	77
	Одружені	35	23
Трудовий статус	Не працюють/не навчаються	118	79
	Особи з інвалідністю	15	10
	Робітники	14	9
	Пенсіонери	3	2
Судимість	Не мали судимості	119	79
	Мали судимість	31	21
Мотивація	Споживацький мотив	149	99
	Корисливий мотив	1	1

Об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 308 КК України, становлять суспільні відносини у сфері забезпечення встановленого державою порядку обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Цей порядок ґрунтується на принципах, закріплених у ст. 3 Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори": забезпечення безпеки людини і суспільства, пріоритету охорони життя і здоров'я людини, державного монополію на виробництво наркотичних засобів, ліцензування та контролю діяльності, запобігання незаконному обігу¹.

Предмет кримінального правопорушення має альтернативний характер та включає наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. Аналіз судової практики показує, що у 95% випадків предметом злочину є

¹ Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>

наркотичний засіб метадон - речовина, що належить до Списку II Переліку наркотичних засобів². Інші наркотичні засоби мають незначну частку: бупренорфін - 2%, макова соломка - 1%, канабіс - 1%, трамадол - 1%.

Переважання метадону як предмета злочину пов'язане з особливостями його використання в програмах замісної підтримувальної терапії для наркозалежних осіб. Згідно з Наказом МОЗ України "Про затвердження Примірного положення про організацію надання замісної підтримувальної терапії особам з опіоїдною залежністю" від 19 березня 2020 року № 644, метадон використовується як основний препарат для лікування опіоїдної залежності²⁵.

Таблиця 3.3.

Структура предмета злочину за ст. 308 КК України (2022-2024 рр.)

Вид речовини	Кількість випадків	Частка (%)	Список у Переліку	Призначення
Метадон	143	95	Список II	Замісна терапія
Бупренорфін	3	2	Список II	Замісна терапія
Макова соломка	2	1	Список I	Заборонена
Канабіс	1	1	Список I	Заборонена
Трамадол	1	1	Список II	Знеболювальний

Об'єктивна сторона злочину характеризується альтернативністю способів вчинення. Стаття 308 КК України передбачає п'ять основних

²⁵ Наказ МОЗ України "Про затвердження Примірного положення про організацію надання замісної підтримувальної терапії особам з опіоїдною залежністю" від 19 березня 2020 року № 644. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0346-20>

способів: викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства та заволодіння шляхом зловживання службовим становищем.

Аналіз судової практики показує наступний розподіл за способами вчинення:

- шляхом шахрайства - 95% (141 випадок);
- шляхом викрадення - 3% (5 випадків);
- шляхом вимагання - 1% (1 випадок);
- шляхом привласнення - 1% (1 випадок);
- шляхом зловживання службовим становищем - 1% (1 випадок).

Переважання шахрайства як способу заволодіння пов'язане з особливостями функціонування системи замісної терапії. Типовий механізм шахрайства полягає в укритті факту перебування на програмі замісної підтримувальної терапії в одному медичному закладі з метою незаконного отримання наркотичних засобів в іншому лікувальному закладі.

Характерним прикладом вимагання є справа, розглянута Першотравенським міським судом Дніпропетровської області 05 березня 2024 року. Суд визнав винним гр. Ф. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 308 КК України, та призначив йому покарання у виді 5 років позбавлення волі з випробуванням на 3 роки²⁶.

Засуджений Ф. з метою незаконного отримання наркотичних засобів прибув до місця проживання потерпілого Д., який перебував на програмі замісної підтримувальної терапії. Застосовуючи фізичну силу, він висловив незаконну вимогу передачі йому наркотичного засобу метадону. Потерпілий, побоюючись за своє життя, передав одну пігулку метадону. Дії засудженого кваліфіковано за ч. 2 ст. 308 КК України як вимагання наркотичних засобів із застосуванням фізичного насильства²⁶.

---

²⁶ Вирок Першотравенського районного суду Дніпропетровської області від 05 березня 2024 року у справі № 186/1748/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117453194>

²⁶ Там само.

Суб'єкт кримінального правопорушення має переважно загальний характер - фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Як зазначає Ю.В. Баулін, суб'єктом викрадення, вимагання є особа, яка досягла 14-річного віку, шахрайства - 16-річного віку, привласнення - особа, якій ці предмети ввірені або перебувають у її віданні¹⁹.

Аналіз вікової структури засуджених показує відсутність осіб молодшого віку: жодної особи віком 14-16 років, 16-18 років, 18-25 років не було засуджено за досліджуваний період. Це свідчить про специфічний характер злочинів за ст. 308 КК України, які пов'язані з тривалою наркотичною залежністю.

Наявність судимості на момент вчинення злочину мали 21% засуджених (31 особа), тоді як 79% (119 осіб) не мали судимості. Це свідчить про те, що злочини за ст. 308 КК України часто є першим кримінальним правопорушенням, пов'язаним з наркотичною залежністю.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виключно умисною формою вини. Аналіз судових вироків показує, що у 100% випадків засуджені мали прямий умисел на заволодіння наркотичними засобами чи психотропними речовинами. Винні особи усвідомлювали суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачали порушення встановленого порядку обігу наркотичних засобів та бажали досягнення злочинного результату.

Таблиця 3.4.

**Структура способів вчинення злочинів за ст. 308 КК України
(2022-2024 рр.)**

Спосіб вчинення	Кількість випадків	Частка (%)	Характерні особливості	Типовий механізм
------------------------	---------------------------	-------------------	-------------------------------	-------------------------

¹⁹ Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. 680 с.

Шахрайство	141	95	Укриття факту перебування на терапії	Подвійна реєстрація
Викрадення	5	3	Таємне вилучення з медичних закладів	Проникнення в приміщення
Вимагання	1	1	Застосування фізичного насильства	Погроза та примушення
Привласнення	1	1	Службовими особами	Невповернення ввіреного
Зловживання службовим становищем	1	1	Поліцейськими	Використання повноважень

Аналіз кваліфікуючих ознак злочинів за ст. 308 КК України показує специфічну структуру, що відрізняється від загальних тенденцій наркозлочинності. Серед кваліфікуючих ознак найбільшу частку становить повторність - 48% (72 випадки). Це свідчить про високий рівень рецидиву серед осіб, які вчиняють злочини у сфері наркообігу, що обумовлено специфікою наркотичної залежності та складністю її подолання.

Стаття 35 КК України встановлює поняття повторності: "повторністю злочинів визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу". Високий рівень повторності злочинів за ст. 308 КК України підтверджує хронічний характер наркотичної залежності та необхідність комплексного підходу до лікування і реабілітації.

Вчинення у великих розмірах становить 13% (20 випадків), що свідчить про системний характер злочинної діяльності окремих осіб. Визначення великих розмірів здійснюється відповідно до Таблиці невеликих, великих та

особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів, що знаходяться у незаконному обігу, затвердженої наказом МОЗ України № 188 від 01.08.2000 р.²⁷

Кваліфікуюча ознака "особою, яка раніше вчинила одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 306, 307, 310, 311, 312, 314, 317 КК України" складає 7% (10 випадків). Це свідчить про взаємозв'язок різних видів наркозлочинів та схильність окремих осіб до комплексної злочинної діяльності у цій сфері.

Групове вчинення злочинів за попередньою змовою має мінімальну частку - 1% (1 випадок). Це підтверджує індивідуальний характер більшості злочинів за ст. 308 КК України, що пов'язано з особистими потребами наркозалежних осіб.

Характерним прикладом групового злочину є справа, розглянута Красилівським районним судом Хмельницької області 16 листопада 2023 року. Суд визнав винним гр. В. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 308 КК України, та призначив йому покарання у виді 5 років позбавлення волі з випробуванням на 3 роки²⁸.

Засуджений В. разом з гр. Б., гр. Д. та гр. С. домовилися про викрадення маку з полів для подальшого вжитку. Діючи за попередньою змовою, вони зайшли на орендоване ТОВ "Лампка Агро" поле та здійснили спробу викрадення 2591 головки снотворного маку загальною масою 3085,64 г. Однак були затримані охоронцями, чим не змогли довести злочин до кінця. Дії кваліфіковано за ч. 3 ст. 15 КК України (замах на злочин) та ч. 2 ст. 308 КК України (викрадення наркотичних засобів за попередньою змовою групою осіб)²⁸.

---

²⁷ Наказ МОЗ України "Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів, що знаходяться у незаконному обігу" від 01.08.2000 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>

²⁸ Вирок Красилівського районного суду Хмельницької області від 16 листопада 2023 року у справі № 677/1645/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114963491>

²⁸ Вирок Красилівського районного суду Хмельницької області від 16 листопада 2023 року у справі № 677/1645/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114963491>

Заволодіння наркотичними засобами шляхом зловживання службовим становищем має частку 1% (1 випадок), що підтверджує рідкісність службових злочинів у цій сфері. Проте кожен такий випадок характеризується особливою суспільною небезпечністю через порушення довіри суспільства до правоохоронних органів.

Серед особливо кваліфікуючих ознак єдиною, що застосовується на практиці, є вчинення в особливо великих розмірах - 5% (7 випадків). Інші особливо кваліфікуючі ознаки, передбачені ст. 308 КК України (вчинення організованою групою, розбій з метою викрадення наркотичних засобів, вимагання з погрозою насильства), у судовій практиці досліджуваного періоду не застосовувалися.

Відсутність організованих форм злочинності у сфері заволодіння наркотичними засобами пояснюється специфікою цих злочинів, які переважно вчиняються для задоволення особистих потреб наркозалежних осіб, а не з метою отримання систематичного прибутку.

Таблиця 3.5.

**Структура кваліфікуючих ознак злочинів за ст. 308 КК України
(2022-2024 рр.)**

Кваліфікуюча ознака	Кількість випадків	Частка (%)	Правове значення	Проблемні аспекти
Повторність	72	48	Свідчить про рецидив	Хронічність залежності
Великі розміри	20	13	Підвищена небезпечність	Системний характер
Попередня судимість за наркозлочини	10	7	Спеціальний рецидив	Профільна криміналізація

Групове вчинення	1	1	Мінімальна організованість	Індивідуальний характер
Зловживання службовим становищем	1	1	Порушення довіри	Корупційний компонент
Особливо великі розміри	7	5	Найвища небезпечність	Професійний характер

Аналіз судової практики призначення покарань за злочини, передбачені ст. 308 КК України, показує специфічні тенденції, що відрізняють цю категорію справ від інших кримінальних правопорушень. Домінуючою формою реалізації кримінальної відповідальності є звільнення від відбування покарання з випробуванням, що застосовується у 76% випадків (114 вироків).

Звільнення від відбування покарання з випробуванням регламентується ст. 75 КК України, згідно з якою суд при призначенні покарання у виді позбавлення волі на строк не більше 5 років, враховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням⁶.

Практика призначення іспитових строків характеризується наступними показниками:

- іспитовий строк 1 рік - 25% (29 випадків);
- іспитовий строк 1-2 роки - 31% (35 випадків);
- іспитовий строк 3 роки - 44% (50 випадків).

Переважання трирічного іспитового строку свідчить про намагання судів забезпечити достатній період для ресоціалізації наркозалежних осіб та їх відмову від злочинної поведінки. Як зазначено у ч. 3 ст. 75 КК України, іспитовий строк не може бути менше одного року і більше трьох років⁶.

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Реальне відбування покарання призначається у 24% випадків (36 вироків), з них:

- позбавлення волі - 23% (35 вироків);
- обмеження волі - 1% (1 вирок).

Таке співвідношення відображає підхід судів до врахування специфіки наркозалежності як захворювання, що потребує лікування, а не лише каральних заходів. Цей підхід узгоджується з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо лікування наркотичної залежності.

Додаткові покарання застосовуються відносно рідко:

- конфіскація майна - 8% (12 вироків);
- позбавлення права обіймати певні посади - 8% (12 вироків);
- позбавлення спеціального звання - 1% (1 вирок).

Низька частота застосування додаткових покарань пов'язана з соціальним статусом більшості засуджених, які не мають значного майна або не обіймають посад, що потребують спеціальних обмежень.

Стаття 52 КК України встановлює правила призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна: "конфіскація майна може бути призначена за корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки"⁶. Застосування конфіскації майна у справах за ст. 308 КК України зазвичай обумовлено корисливим мотивом або значним розміром заподіяної шкоди.

Практика призначення покарань демонструє врахування судами принципу індивідуалізації, закріпленого у ст. 65 КК України: "особі, яка вчинила злочин, призначається справедливе покарання в межах, встановлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин"⁶.

Аналіз ефективності призначених покарань показує, що основною проблемою є високий рівень рецидиву, який становить 48% серед засуджених

---

⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

за ст. 308 КК України. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до боротьби з наркозлочинністю, що включає не лише каральні заходи, але й медичну допомогу, соціальну реабілітацію та профілактичну роботу.

Європейський суд з прав людини у справі "Petrella v. Italy" (2019) підкреслив, що держави повинні забезпечувати баланс між каральними заходами та реабілітаційними програмами для наркозалежних осіб²⁹. Українська судова практика демонструє розуміння цього принципу через широке застосування звільнення з випробуванням, однак потребує удосконалення механізмів контролю та підтримки засуджених.

Таблиця 3.6.

**Структура покарань за злочини, передбачені ст. 308 КК України
(2022-2024 рр.)**

Вид покарання	Кількість випадків	Частка (%)	Середній строк	Ефективність
Звільнення з випробуванням	114	76	2,3 року	Висока частота рецидиву
Позбавлення волі	35	23	3,2 року	Потребує реабілітації
Обмеження волі	1	1	1 рік	Альтернативний захід
Конфіскація майна	12	8	-	Компенсаційний ефект
Позбавлення права обіймати посади	12	8	2,5 року	Превентивний вплив
Позбавлення спеціального звання	1	1	-	Дисциплінарний ефект

²⁹ Petrella v. Italy, № 16896/16, ECHR 2019. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-195985%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-195985%22]})

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки про необхідність системного реформування підходів до кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 308 КК України. Типовий злочинець - це соціально дезадаптована особа з наркотичною залежністю, яка потребує комплексного лікування та реабілітації. Домінування шахрайства як способу вчинення злочину свідчить про недоліки в системі контролю за обігом наркотичних засобів у медичних закладах. Високий рівень рецидиву вказує на неефективність існуючих заходів ресоціалізації засуджених осіб.

Особливої уваги потребує розробка спеціальних програм реабілітації для наркозалежних осіб, удосконалення системи контролю за особами, звільненими з випробуванням, та посилення профілактичних заходів у сфері наркообігу. Необхідно також удосконалити механізми міжвідомчої взаємодії між судами, медичними закладами та соціальними службами для забезпечення комплексного підходу до вирішення проблем наркозлочинності.

Одним із найпоширених видів помилкових кваліфікацій є необґрунтоване застосування додаткового покарання у виді конфіскації майна. Як зазначив Верховний Суд у справі № 686/11385/21, апеляційний суд дійшов необґрунтованого висновку про призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна, оскільки в діях засудженого відсутній корисливий мотив⁸. Суди помилково вважають, що якщо конфіскація передбачена санкцією статті як обов'язкове додаткове покарання, то вона автоматично має призначатися, не враховуючи положення Загальної частини КК України.

Критичною помилкою є те, що органом досудового розслідування не було інкриміновано засудженому вчинення злочину з корисливого мотиву, наявність корисливого мотиву немає посилення в обвинувальному акті, в суді першої інстанції не досліджувалося питання щодо наявності чи відсутності корисливого мотиву. Натомість апеляційний суд самостійно дійшов висновку

---

⁸ Постанова Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 686/11385/21 (провадження № 51-6471 км 23). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/117241448>

про наявність такого мотиву, що є порушенням принципу змагальності та меж обвинувачення.

Серйозною системною помилкою є вихід судів за межі висунутого обвинувачення. Відповідно до положень ч. ч. 1, 3 ст. 337 КПК України судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта¹⁰⁸. Однак суди нерідко виходять за ці межі, самотійно встановлюючи обставини, які не були предметом обвинувачення.

Апеляційний суд у порушення вказаних вимог закону дійшов самотійного висновку, що в діях засудженого наявний корисливий мотив, оскільки він вчинив злочин з метою отримати дохід, й призначив йому додатковий вид покарання у виді конфіскації майна⁸. Така практика суперечить основоположним принципам кримінального процесу та може призвести до порушення прав засудженого.

Найбільш критичною помилкою у справах про наркотичні правопорушення є неправильне застосування критеріїв розмірів наркотичних засобів. У справі № 725/5934/22 суд апеляційної інстанції визнав засудженого винуватим у незаконному придбанні, зберіганні без мети збуту наркотичного засобу - канабісу масою 1,223 г, що є невеликим розміром, а отже дії останнього не є кримінальним правопорушенням⁹.

Згідно з наказом № 634 Міністерства охорони здоров'я України встановлено, що до 5,0 г канабісу є невеликим розміром⁹. Апеляційний суд, визнаючи засудженого винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України, неправильно застосував закон України про кримінальну відповідальність, оскільки кримінальна відповідальність за цією статтею настає лише за розміри, що перевищують невеликі.

---

⁸ Постанова Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 686/11385/21 (провадження № 51-6471 км 23). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/117241448>

⁸ Там же.

⁹ Постанова Верховного Суду від 5 червня 2024 року у справі № 725/5934/22 (провадження № 51-1104 км 24). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/119681151>

⁹ Постанова Верховного Суду від 5 червня 2024 року у справі № 725/5934/22 (провадження № 51-1104 км 24). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/119681151>

Помилкові кваліфікації часто виникають через неповне розуміння всіх елементів складу злочину. Під час кваліфікації діяння винуватої особи за вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів вирішальним є визначення предмета протиправного посягання і точне встановлення його ознак, які дають можливість відокремити протиправні діяння від тих, дії з якими не тягнуть за собою кримінальної відповідальності⁹.

У кримінальному провадженні не встановлено всіх ознак складу інкримінованого кримінального правопорушення, що унеможлиблює визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України⁹. Такі помилки призводять до неправомірного кримінального переслідування та порушення принципу справедливості.

Важливою проблемою є недостатня мотивація судових рішень, особливо щодо застосування або незастосування певних норм. Суди часто не наводять належних правових підстав для своїх висновків, що створює підґрунтя для скасування рішень у касаційному порядку. Верховний Суд неодноразово вказував на необхідність детального обґрунтування кожного висновку суду, особливо тих, що стосуються кваліфікації злочинів та призначення покарань.

Ці приклади демонструють необхідність підвищення кваліфікації суддів та прокурорів у питаннях правильного застосування норм кримінального права, а також важливість ретельного дослідження всіх обставин справи перед прийняттям рішення.

---

⁹ Там само.

⁹ Там само.

ВИСНОВКИ

У науково-практичних рекомендаціях здійснено комплексне дослідження проблем кримінально-правової кваліфікації викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем, у тому числі вчинених організованими злочинними групами. Обґрунтовано, що зазначені кримінальні правопорушення характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпечності, оскільки посягають одночасно на здоров'я населення, встановлений державою порядок законного обігу контрольованих речовин, а в окремих випадках — і на відносини власності, службової діяльності та публічної безпеки.

У ході дослідження встановлено, що фундаментальним елементом правильної кримінально-правової кваліфікації за ст. 308 КК України є чітке визначення правового статусу предмета злочину. Доведено, що предметом цього кримінального правопорушення можуть бути виключно наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, які на момент заволодіння перебували у законному обігу. Такий підхід принципово відмежовує склад злочину, передбачений ст. 308 КК України, від складів злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, і має вирішальне значення для уникнення помилок у правозастосовній практиці.

Обґрунтовано, що формально-юридичний (нормативістський) підхід до визначення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, закріплений у чинному законодавстві України та міжнародно-правових актах, забезпечує правову визначеність і стабільність кримінально-правової охорони у сфері наркообігу. Встановлено, що правовий статус речовини як наркотичного засобу або психотропної речовини визначається виключно фактом її включення до офіційного Переліку, а віднесення речовини до аналогів можливе лише на підставі спеціального експертного висновку, що має істотне значення для доказування у кримінальному провадженні.

У роботі доведено, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 308 КК України, має альтернативний характер і може виражатися у формі викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Кожен із зазначених способів має самостійне кримінально-правове значення, а правильне визначення конкретного способу заволодіння є обов'язковою умовою коректної кваліфікації діяння. Показано, що ігнорування цієї обставини на практиці нерідко призводить до неправильної юридичної оцінки дій винних осіб.

Особливу увагу приділено аналізу суб'єкта кримінального правопорушення. Встановлено, що залежно від способу вчинення злочину суб'єкт може бути як загальним, так і спеціальним. Обґрунтовано, що у випадках привласнення наркотичних засобів або заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем обов'язковою ознакою складу злочину є наявність у винної особи правомірного доступу до предмета злочину або службових повноважень. Це має принципове значення для відмежування ст. 308 КК України від суміжних складів злочинів проти власності та службової діяльності.

У дослідженні доведено, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 308 КК України, характеризується виключно умисною формою вини. Винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій, розуміє правовий статус предмета злочину та бажає порушити встановлений порядок обігу наркотичних засобів або психотропних речовин. При цьому мотиви злочину можуть бути різними (корисливі, особисті, професійні тощо) і не впливають на кваліфікацію основного складу кримінального правопорушення.

Значну увагу приділено проблемам кваліфікації дій, вчинених організованими злочинними групами. Обґрунтовано, що встановлення ознак організованої групи вимагає доведення стійкості, ієрархічності, попередньої змови та розподілу ролей між учасниками. Показано, що формальне інкримінування цієї кваліфікуючої ознаки без належного доказового

обґрунтування суперечить принципу законності та може призводити до істотних порушень прав учасників кримінального провадження.

Аналіз судової практики засвідчив наявність типових помилок у діяльності органів досудового розслідування та судів, зокрема неправильне визначення предмета злочину, змішування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 308 КК України, а також недооцінку значення доказів законності первинного володіння наркотичними засобами. Запропоновані у рекомендаціях підходи спрямовані на уніфікацію правозастосовної практики та підвищення ефективності кримінально-правової протидії злочинам у сфері наркообігу.

Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості їх безпосереднього використання працівниками підрозділів Національної поліції України, органів досудового розслідування, прокурорами та судьями під час кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із заволодінням наркотичними засобами та психотропними речовинами. Матеріали роботи також можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також під час підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів та науково-педагогічних працівників.

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерактивна панель для кваліфікації кримінального правопорушення

https://drive.google.com/file/d/1Azjpd-BXKCgJZxsi_LVV71N9V5aSKQz1/view?usp=sharing

Інтерактивний реєстр заборонених (обмежених) наркотичних засобів

[https://drive.google.com/file/d/1Ip7NeOb7Ty8ky7vksRmVqAUh6T35KqJJ/view?
usp=sharing](https://drive.google.com/file/d/1Ip7NeOb7Ty8ky7vksRmVqAUh6T35KqJJ/view?usp=sharing)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліків наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів" від 06.05.2000 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>
3. Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177
4. Конвенція про психотропні речовини 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_180
5. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
8. Постанова Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 686/11385/21 (провадження № 51-6471 км 23). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/117241448>
9. Постанова Верховного Суду від 5 червня 2024 року у справі № 725/5934/22 (провадження № 51-1104 км 24). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/119681151>
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 "Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004700-02>
11. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини,

- вчинені стійкими злочинними об'єднаннями". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>
12. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 "Про судову практику у справах про злочини проти власності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>
  13. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Київ: Верховний Суд, 2020. 46 с.
  14. Будік І.М. Кримінально-правова характеристика злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка. 2023. Вип. 4 (104). С. 252-266.
  15. Вознюк А.А., Будік І.М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. № 74, ч. 2. С. 199-207.
  16. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
  17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
  18. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження невеликих, значних та великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу" від 03.05.2001 № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2001-%D0%BF> |
  19. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. 680 с.
  20. Судова влада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://court.gov.ua/>

21. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В.В. Чернея. Київ: Освіта України, 2020. 612 с.
22. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Б.М. Головкін та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.
23. Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 04 березня 2024 року у справі № 607/13455/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117417297>
24. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник. Харків: Право, 2019. 288 с.
25. Наказ МОЗ України "Про затвердження Примірного положення про організацію надання замісної підтримувальної терапії особам з опіоїдною залежністю" від 19 березня 2020 року № 644. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0346-20>
26. Вирок Першотравенського районного суду Дніпропетровської області від 05 березня 2024 року у справі № 186/1748/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117453194>
27. Наказ МОЗ України "Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів, що знаходяться у незаконному обігу" від 01.08.2000 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>
28. Вирок Краси́лівського районного суду Хмельницької області від 16 листопада 2023 року у справі № 677/1645/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114963491>
29. Petrella v. Italy, № 16896/16, ECHR 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-195985%22%5D%7D>

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ
ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН
АБО ЇХ АНАЛОГІВ, ЧИ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ
ШАХРАЙСТВА АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ
СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ
ЗЛОЧИННОЮ ГРУПОЮ**

Науково-практичні рекомендації